

Crisia

Vol. LV, Supliment nr. 1, 2025

INTERFERENȚE. TRECUT, PREZENT, VIITOR

Lucrările Sesiunii Internaționale de Comunicări Științifice
a Muzeului Țării Crișurilor Oradea – Complex Muzeal
10-11 octombrie 2025

Coordonatori:

Gabriel Moisa • Sorin Șipoș

Colectiv redacțional:

**Gruia Fazecaș • Florina Ciure • Ioan Goman
Cornel Abrudan • Ioan Ciorba**

Editura Muzeului Țării Crișurilor
Oradea, 2026

REPREZENTĂRI ALE SFÂNTULUI IOSIF ÎN LUCRĂRI DIN COLECȚIA DE PICTURĂ UNIVERSALĂ A MUZEULUI ȚĂRII CRIȘURILOR ORADEA–COMPLEX MUZEAL (SFÂRȘIT DE SECOL XIV-SECOLUL AL XIX-LEA)

Agata Iuliana ADEL (CHIFOR)*

REPRESENTATIONS OF SAINT JOSEPH IN WORKS FROM THE UNIVERSAL PAINTING COLLECTION OF THE ȚĂRII CRIȘURILOR MUSEUM ORADEA– MUSEUM COMPLEX, ROMANIA (END OF THE 14TH CENTURY – 19TH CENTURY)

ABSTRACT

The representations of *Saint Joseph*, one of the major landmarks of Christian art, have known numerous iconographic typologies, influenced by the vision of the Christian Church about his role in protecting and saving *The Blessed Virgin Mary* and of *Jesus Child*.

The author analyzes stylistically, thematically, iconographically and symbolically a series of works from the Universal Painting Collection of the Art Department of „Țării Crișurilor” Museum Oradea–Museum Complex that transpose referential moments in which *Saint Joseph* was present as devoted husband, loving father, protector and savior of *The Blessed Virgin Mary* and of *Jesus Child*: „The Birth of Jesus and the Adoration of the Magi”, creation of the Bohemian School from the end of the 14th century, „The Holy Family”, creation of the School of Raffaellino del Garbo (1466-1524); „The Adoration of the Shepherds”, creation of the School of Adam Elsheimer (1578-1610); „The Holy Family”, made in 1734 by the Italian painter Pietro Marchesini (1692-1757); „Jesus in the Temple”, creation of the Hungarian painter Molnár József (1821-1899); „The Birth of Jesus” – Romanian icon from the 19th century.

The present art history research aims to highlight the evolution of the artistic representations of *Saint Joseph* in correlation with the different stages of his cult, from a contemplative stance to one of total affective involvement in the protecting and the saving of *The Blessed Virgin Mary* and of *Jesus Child*.

Keywords: Saint Joseph; Gothic; Renaissance; Baroque; Neoclassicism

Personalitate referențială a artei creștine, *Sfântul Iosif*¹ a fost reprezentat în numeroase tipologii iconografice, influențate de viziunea Bisericii Creștine și a societății despre rolul său în salvarea *Fecioarei Maria* și a *Pruncului Iisus*, evidențiat în Evangheliile sinoptice² și apocrife, în scrierile *Sfinților Părinți*, ale Sfinților și teologilor creștini. În conformitate cu relatările biblice, arta creștină a evidențiat calitatea sa de logodnic și soț al *Fecioarei Maria*, protector și salvator al *Fecioarei Maria* și al *Pruncului Iisus*, cu prilejul *Nașterii Domnului*, al *Fugii în Egipt*, al *Prezentării lui Hristos la Templu* și al găsirii lui *Iisus* în *Templu* la vârsta de 12 ani, alături de călăuzirea divină a vieții sale prin intermediul inspirațiilor angelice.

Prezenta cercetare de istoria artei cu caracter stilistic, tematic și iconografic își propune să evidențieze evoluția reprezentărilor artistice ale *Sfântului Iosif* în corelație cu diferitele etape ale cultului său, de la o ipostază preponderent contemplativă, atestată în panoul gotic consacrat *Nașterii Domnului*, la una de implicare afectivă totală în protejarea și salvarea *Fecioarei Maria* și a *Pruncului Iisus*³.

*Muzeul Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal; e-mail: agataiulianaadel@gmail.com.

¹ *Sfântul Iosif, soțul Preacuratei Fecioare Maria*, în *Viețile Sfinților*, volumul I, ianuarie-iunie, Arhiepiscopia Romano-Catolică, București, 1982, p. 124-126; Pr. Dr. Ioan Mircea, *Sfântul și Dreptul Iosif, logodnicul Sfintei Fecioare Maria*, în *Dicționar al Noului Testament*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995, p. 231; Martin Bocian, Ursula Kraut, Iris Lenz, *Sfântul Iosif*, în *Dicționar enciclopedic de personaje biblice*, traducere în limba română de Gabriela Danțiș și Herta Spuhn, Editura Enciclopedică, București, 1996, p. 208-209; David Hugh Farmer, *Dicționar al Sfinților*, traducere de Mihai C. Udma și Elena Burlacu, Argument și articole consacrate Sfinților români de Prof. Univ. Dr. Remus Rus, București, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999, p. 291-292; Emil Preda, *Sfântul și Dreptul Iosif, logodnicul Fecioarei Maria*, în *Dicționar al Sfinților Ortodocși*, referent științific: Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, editor Lucian Borleanu, Editura Lucman, 2000, p. 158.

² *Biblia, Sfânta Scriptură, Sfânta Evanghelie după Matei*, I:18-25: *Nașterea lui Iisus Hristos*; *Evanghelia după Matei*, II,13-23: *Fuga în Egipt și Întoarcerea în Nazaret*; *Evanghelia după Luca*, II:1-21: *Nașterea lui Iisus*; *Evanghelia după Luca* 2:22-40: *Prezentarea lui Iisus în Templu*; *Evanghelia după Luca*, II:41-52: *Iisus în Templu la vârsta de 12 ani*.

³ https://en.wikipedia.org/wiki/Category:Paintings_of_Saint_Joseph

I.Repere bibliografice ale temei în istoriografia de artă din România și străinătate

Reprezentările iconografice ale *Sfântului Iosif* au fost cercetate în istoriografia de artă românească, în lucrări de referință consacrate artei creștine, de renumiți istorici și critici de artă din România⁴ și din străinătate: regretatul Acad., istoric și critic de artă Răzvan Teodorescu (1939-2023)⁵, Acad. Marius Porumb⁶, Acad. Victor Ieronim Stoichiță⁷, Prof. Univ. Dr. Aurel Chiriac⁸, Prof. Univ. Emerit Dr. Nicolae Sabău⁹, Prof. Univ. Emerit Dr. Maria Crăciun¹⁰, Conf. Univ. Dr. Carmen Florea¹¹, Dr. Dana Roxana Hrib¹², Prof. Univ. Dr. Mihaela Vlăsceanu¹³, Prof. Univ. Dr. Rodica Vântăciu¹⁴,

⁴ A se vedea Florica Cruceru, Alice Dinculescu, *Istorici și critici de artă români: 1800-1980*, Editura Acs, Colecția Științific, București, 2021, editat de regretatul istoric și critic de artă, Dr. Florica Cruceru (1926-2021), p. 73 și de criticul de artă Alice Dinculescu, p. 80-81.

⁵ Co-editor cu Acad. Marius Porumb al *Tratatului de Istoria Artei Arta din România. Din preistorie în contemporaneitate*, vol I-II, Editura Academiei Române și Editura Mega, 2018; Ramona Caramela, *Lansarea sintezei Arta din România, din preistorie în contemporaneitate*, Aula Academiei Române, 9 iulie 2019, în *Studii și Cercetări de Istoria Artei, Artă Plastică, Serie Nouă*, Tomul 9 (53) 2019, p. 201-203; https://biblioteca-digitala.ro/reviste/Institut-Oprescu-istoria-artei/053_studii-cercetari-istoria-artei-seria-arta-plastica_2019.pdf; Referințe despre autor (selecție): Florica Cruceru, Alice Dinculescu, *op. cit.*, p. 244-245; Agata Chifor, *Oradea barocă*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, Editura Primus, Oradea, 2018, p. 54-56; Eadem, *Imaginar sacru, arhetipuri devoționale și simboluri creștine, semnificații apotropaice și terapeuțice în lucrări din Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea-Complex Muzeal*, Editura Primus, Oradea, 2025, p. 23; https://ro.wikipedia.org/wiki/R%C4%83zvan_Teodorescu.

⁶ Marius Porumb, *Muzeul Mitropoliei la Catedrala de la Cluj-Napoca*, în *Lumina*, 1 august 2014; <https://ziarulumina.ro/actualitate-religioasa/stiri/muzeul-mitropoliei-la-catedrala-de-la-cluj-napoca-93674.html>; Idem, *Icoane cu valoare inestimabilă la Muzeul Mitropoliei Clujului*, în *Lumina*, 5 ianuarie 2017; <https://ziarulumina.ro/regionale/transilvania/icoane-cu-valoare-inestimabila-la-muzeul-mitropoliei-clujului-118772.html>; Referințe despre autor (selecție): https://acad.ro/acad_membri/membri/Porumb_Marius.html; Agata Chifor, *Oradea barocă*, Editura Muzeului Țării Crișurilor și Editura Arca, Oradea, 2006, Teza de doctorat, p. 37-39; Florica Cruceru, Alice Dinculescu, *op. cit.*, p. 202-204; Agata Chifor, *Oradea barocă*, 2018; p. 27; p. 47-50; Agata Chifor (Adel), *Istorici și Critici de Artă din Cluj-Napoca și Muzeul Țării Crișurilor Oradea – Complex Muzeal în publicații de referință / Art historians and Art critics from Cluj-Napoca and the Țării Crișurilor Museum Oradea in Reference Publications*, în *Biharea*, volumul L, 2023, p. 253-261, în limba română; p. 292-300, în limba engleză; Agata Chifor, *Imaginar sacru...*, 2025, p. 14-15.

⁷ Referințe despre autor (selecție): Florica Cruceru, Alice Dinculescu, *op. cit.*, p. 226-227; Agata Chifor, *Oradea barocă*, 2018, p. 28-29; Eadem, *Imaginar sacru...*, 2025, p. 13.

⁸ Aurel Chiriac, *Pictura bisericilor de lemn românești din Bihor în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 1999, p. 52-55, 58, 60, 68, 84, 86; Idem, *Pictura românească de cult în Bihorul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2021; Referințe despre autor (selecție): Florica Cruceru, Alice Dinculescu, *op. cit.*, p. 58; Agata Chifor (Adel), *Istorici și Critici de Artă...*, în *Biharea*, L, 2023, p. 267-172; în limba română, p. 306-312, în limba engleză; Agata Chifor, *Oradea barocă*, 2006, p. 41-42; Agata Chifor, *Oradea barocă*, 2018; p. 52-53; volumul *Interferențe intelectuale Studii în Onoarea Aurel Chiriac. Sexagenarii*, coord.: Prof. Univ. Dr. Barbu Ștefănescu, Dr. Ioan Goman, Supliment al revistei *Crisia*, 2011, Editura Muzeului Țării Crișurilor, 2012; volumul *Fragmentarium. Studii interdisciplinare în onoarea lui Aurel Chiriac*, coord. Prof. Univ. Dr. Gabriel Moisa, Dr. Ioan Goman, Prof. Univ. Dr. Sorin Șipoș, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2016; Adriana Ruge, Ioana Gherghel, *Aurel Chiriac, Repere bibliografice Aurel Chiriac*, în volumul *Vocație și devotament profesional. Studii în onoarea lui Aurel Chiriac la 70 de ani*, coord. Prof. Univ. Dr. Gabriel Moisa, Dr. Ioan Goman, Prof. Univ. Dr. Sorin Șipoș, Editura Muzeului Țării Crișurilor Oradea, 2021, publicat în *Crisia*, vol. LI, Supliment nr. I, 2021, p. 21-51; Agata Chifor, *Imaginar sacru...*, 2025, p. 21.

⁹ Nicolae Sabău, *Sculptura barocă în România. Secolele XVII-XVIII*, Editura Meridiane, București, 1992; Idem, *Metamorfoze ale barocului transilvan*, volumul I, *Sculptura*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002, p. 197; Idem, *Metamorfoze ale barocului transilvan*, volumul II, *Pictura*, Editura Mega, 2005, p. 125, 126, 127, 129, 130, 132, 140, 145, 146, 147, 149, 159, 161, 162, 166, 175, 185, 186, 187, 190, 191, 193, 194, 195, 247, 268, 278, 321, 322, 476, 479, 480, 481; Fig. 75a. „Sfântul Iosif cu Iisus copil”, c. 1734, Altar lateral, Biserica franciscană Cluj-Napoca, p. 532; Fig. 104. Vinzenz Fischer, „Sfânta Familie”, 1778, Altar lateral, Catedrala Romano-Catolică, Oradea și Fig. 105. Vinzenz Fischer, „Sfânta Familie”, detaliu, Catedrala Romano-Catolică, Oradea, p. 542; Fig. nr. 148, 149; Johann Ignaz Cimbäl, „Sfântul Iosif cu Iisus copil”, 1778, Altar lateral, Biserica piaristă, Carei, p. 554; Referințe despre autor (selecție): Agata Chifor, *Oradea barocă*, 2006, p. 32-36; Florica Cruceru, Alice Dinculescu, *op. cit.*, 218-219; *Studii de Istoria Artei: Volum Omagial dedicat Profesorului Nicolae Sabău*, coord. Vlad Țoca, Bogdan Iacob, Kovács Zsolt, Weis Attila, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2013; Agata Chifor, *Oradea barocă*, 2018; p. 42-47; Agata Chifor (Adel), *Istorici și Critici de Artă...*, în *Biharea*, L, 2023, în limba română, p. 261-264; în limba engleză, p. 300-304; Agata Chifor, *Imaginar sacru...*, 2025, p. 17.

¹⁰ Agata Chifor, *Imaginar sacru...*, 2025, p. 17-18.

¹¹ *Ibidem*, p. 18.

¹² Dana Roxana Hrib, Jacob Jordaens, „Sfânta Familie”, 1625-1630, în *Muzeul Național Brukenthal, Ghidul Expoziției Capodopere*, Editura Muzeului Național Brukenthal, 2023, p. 99-102; <https://biblioteca-digitala.ro/?pub=7372-muzeul-national-brukenthal-ghidul-expozitiei-capodopere>; Eadem, *The Brukenthal European Art Gallery: religious thematic in the Italian school of Painting [Galeria de artă europeană Brukenthal: tematică religioasă în Școala italiană de pictură]*, în *Brukenthal-Acta Musei*, III, 2, 2008, p. 27-40; p. 32: tema „Sfântul Iosif cu Iisus”; https://biblioteca-digitala.ro/reviste/Brukenthal-Acta-Musei/03-2_Brukenthal-Acta-Musei_III-2-istoria-artei_2008.pdf.

¹³ Mihaela Vlăsceanu, *Lucrări de plastică figurativă barocă din Colecția Episcopiei Romano-Catolice din Timișoara (Ciclul Christologic)*, în volumul *Artă-Istorie-Cultură, Studii în onoarea lui Marius Porumb*, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca, 2003, p. 257-270; la p. 259 -temele „Sfântul Iosif cu copilul Iisus”, Cat. 3, p. 259; „Sfântul Iosif cu Iisus copil în brațe”, Cat. 4, p. 259; Eadem, *Sculptura barocă în Banat*, Editura Excelsior Art, 2005; Referințe despre autor (selecție): Florica Cruceru, Alice Dinculescu, *op. cit.*, p. 268-269; Agata Chifor, *Imaginar sacru...*, 2025, p. 23.

¹⁴ Rodica Vântăciu, *Centre de pictură românească în Banat, secolul XIX*, Editura Eurobit, 1997; Eadem, *Valori de artă barocă în Banat, un peisaj cultural european*, Fundația Triade, 2018; Adriana Buzilă, Rodica Vântăciu, *Barocul în Banat, Catalog de Expoziție*, Timișoara, 2002, p. 67, 183; Referințe despre autor (selecție): Florica Cruceru, Alice Dinculescu, *op. cit.*, p. 262-263; Agata Chifor, *Imaginar sacru...*, 2025, p. 23

Dr. Dorina Sabina Pârvulescu¹⁵, Dr. Marius Cornea¹⁶, Dr. Maria Zintz¹⁷, Dr. Agata Chifor (Adel)¹⁸.

Regretatul istoric și critic de artă, Dr. Alexandru Avram (1943-2020), a realizat primele atribuiri ale unor lucrări din Colecția de pictură universală în Ghidul Secției de Artă a Muzeului Țării Crișurilor din Oradea, publicat în 1973. *Sfântul Iosif* este reprezentat în patru lucrări reproduse în partea de catalog a Ghidului: panoul cu temele „Nașterea Domnului și Închinarea magilor”, creație a Școlii boemiene de la sfârșitul secolului al XIV-lea; „Sfânta Familie”, creație a Școlii lui Raffaellino del Garbo (1466-1524); „Adorația păstorilor”, creație a Școlii lui Adam Elsheimer (1578-1610) și „Sfânta Familie”, realizată în 1734 de pictorul italian Pietro Marchesini (1692-1757)¹⁹.

Evoluția tipologiilor iconografice ale *Sfântului Iosif* în arta creștină în raport cu diferitele faze ale devoțiunii sale a constituit obiectul unor analize și interpretări detaliate, în cărți de specialitate publicate de Dr. Carolyn C. Wilson²⁰, Dr. Annik Lavaure²¹, Dr. Anne Louise

¹⁵ Dorina Sabina Pârvulescu, *Pictura bisericilor ortodoxe din Banat între secolul al XVII-lea și deceniul trei al secolului al XIX-lea*, Editura Excelsior Art, 2003; Eadem, *Pictura românească din Banat, Secolul al XVIII-lea*, Editura Graphite, Timișoara, 2006; Referințe despre autor (selecție): Florica Cruceru, Alice Dinculescu, *op. cit.*, p. 188-189; Agata Chifor, *Imaginar sacru...*, 2025, p. 23.

¹⁶ Marius Cornea, *Pictura europeană. Secolele XV-XX în Muzeul de Artă Timișoara*, Muzeul de Artă Timișoara, Editura Brumar, Timișoara, 2005; tema „Sfântul Iosif cu Pruncul Iisus”, p. 40; Referințe despre autor (selecție): Florica Cruceru, Alice Dinculescu, *op. cit.*, p. 67; Agata Chifor, *Imaginar sacru...*, 2025, p. 23.

¹⁷ Maria Zintz, *Zugravi din sudul Transilvaniei în secolele XVIII-XIX*, Oradea, 2001, *Prefață* de Acad. Marius Porumb; Referințe despre autor (selecție): Florica Cruceru, Alice Dinculescu, *op. cit.*, p. 273-274; Agata Chifor (Adel), *Istorici și Critici de Artă... în Biharea*, L, 2023, Editura Muzeului Țării Crișurilor Oradea, 2023, p. 283-285, în limba română; p. 324-326, în limba engleză; Agata Chifor, *Imaginar sacru...*, 2025, p. 22.

¹⁸ Agata Chifor, *Oradea barocă*, Editura Muzeului Țării Crișurilor și Editura Arca, Oradea, 2006, Teza de doctorat; <https://biblioteca-digitala.ro/?tip-publicatie=carte&volum=9674-oradea-baroca—2006>; Eadem, *Oradea barocă*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, Editura Primus, Oradea, 2018; <https://biblioteca-digitala.ro/?tip-publicatie=carte&volum=9675-oradea-baroca—2018>; Eadem, *Imaginarul sacru la Oradea între tradiție bizantină și baroc*, *Prefață* de Acad. Marius Porumb, Editura Arca, Oradea, 2008; <https://biblioteca-digitala.ro/?tip-publicatie=periodic&volum=12320-imaginarul-sacru-la-oradea-intre-bizantin-si-baroc—2008>; Eadem, *Alegorii, simboluri și decorații în arta barocă orădeană*, *Prefață* de Prof. Univ. Dr. Aurel Chiriac, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2011; <https://biblioteca-digitala.ro/?tip-publicatie=periodic&volum=12290-alegorii-simboluri-si-decoratii-in-arta-baroca-oradeana—2011>; Eadem, *Imaginar sacru, arhetipuri devoționale și simboluri creștine, semnificații apotropaice și terapeutice în lucrări din Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea—Complex Muzeal*, Editura Primus, Oradea, 2025; Eadem, text despre lucrarea Jacob Jordaens (1593-1678), „Sfânta Familie”, în *Catalogul Capodopere ale picturii universale din Colecția Muzeului Brukenthal, Pictura flamandă și olandeză din secolul al XVII-lea*, Catalog de Expoziție/Remekművek a Brukenthal Múzeum Egyetemes festészet gyűjteményéből, XVII. századi flamand és holland festészet, Kiállítási katalógus/ Word Painting Masterpieces in the Collection of the Brukenthal Museum Flemish and Dutch Painting from the 17th Century, Exhibition Catalog, Muzeul Național Brukenthal, Muzeul Țării Crișurilor Oradea—Complex Muzeal, 4 12 2019-26 01 2020, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2019, editor Catalog: Dr. Aurel Chiriac; autor text Catalog: Dr. Agata Chifor, muzeograf IA; *Cuvânt înainte*: Dr. Sabin Adrian Luca; fotografii: Dr. Adrian Luca, Daniel Bălțat; traducere texte în limba engleză: Simina Ștef; traducere texte în limba maghiară: Elga Mayer Elga; corecturi: Amalia Moldovan, Monica Sereș, p. 16; p. 34-35, il. la p. 33; Referințe despre autor (selecție): Florica Cruceru, Alice Dinculescu, *op. cit.*, p. 56-57; Agata Chifor (Adel), *Istorici și Critici de Artă... în Biharea*, L, 2023, Editura Muzeului Țării Crișurilor Oradea, 2023, p. 275-282, în limba română; p. 315-323, în limba engleză; <https://independent.academia.edu/AgataIulianaAdel>

¹⁹ Alexandru Avram, *Muzeul Țării Crișurilor Oradea, Galeria de Artă*, Editura Meridiane, București, 1973, il. nr. 5, 7, 18, 19; Idem, *Vă prezentăm Muzeul Țării Crișurilor, Secția de artă universală, în Crișana*, Anul XXVII, nr. 130, Oradea, 3 iunie 1972; Idem, *Arta universală în muzeul orădean*, în *Crișana*, An XXVII, 136, Oradea, 10 iunie 1972, p. 2; Referințe despre autor (selecție): Florica Cruceru, Alice Dinculescu, *Istorici și critici de artă români (1800-1980)...*, p. 25; Agata Chifor (Adel), *Istorici și Critici de Artă...*, în *Biharea*, L, 2023, p. 285-288, în limba română; p. 326-328, în limba engleză; Agata Chifor, *Imaginar sacru...*, 2025, p. 23.

²⁰ Carolyn C. Wilson, *Some Further Evidence of St. Joseph's Cult in Renaissance Italy and Related Saint Joseph Altarpieces* [Câteva dovezi suplimentare ale cultului Sfântului Iosif în Italia Renașterii și altare referitoare la Sfântul Iosif]; în *Die Bedeutung des hl. Josef in der Heilsgeschichte. Akten des IX. Internationalen Symposions über den hl. Josef*, v. 2, 903-933, Kisslegg, Germania, 2006 [Semnificația Sfântului Iosif în istoria mântuirii. Lucrările celui de-al IX-lea Simpozion Internațional despre Sfântul Iosif]; Eadem, *Saint Joseph in Italian Renaissance Society and Art. New Directions and Interpretations* [Sfântul Iosif în societatea și arta Renașterii italiene. Noi direcții și interpretări], Presa Universitară Sfântul Iosif, Philadelphia, Statele Unite ale Americii, 2001; Eadem, *Georges de La Tour's Two Saint Josephs: Theology, Veneration, and Connections with Renaissance Italy* [Cei doi Sfinți Iosif ai lui Georges de La Tour: teologie, venerație și conexiuni cu Italia renascentistă], în *Georges de La Tour à Milano* [Georges de La Tour la Milano], Catalog de Expoziție, Valeria Merline, ed. Daniela Storti, Dimitri Salmon, Skira, Milano, Italia, 2011; Idem, *Sanctus Joseph Nutritor Domini: A Triptych Attributed to Jan Gossaert Considered as Evidence of Early Hapsburg Embrace of Saint Joseph's Cult* [Sanctus Joseph Nutritor Domini: Un triptic atribuit lui Jan Gossaert, considerat o dovadă a îmbrățișării timpurii a cultului Sfântului Iosif de către Habsburgi], Święty Józef - Patron na nasze czasy. Akta X Międzynarodowego Kongresu Józefologicznego; Saint Joseph: Patron for Our Times. Proceedings of the Tenth International Josephological Congress [Sfântul Iosif: Patronul timpurilor noastre. Lucrările celui de-al X-lea Congres Internațional de Josefologie], Kalisz, Polonia, 27 septembrie - 4 octombrie 2009, p. 499-524; Eadem, *Invention, Devotion and the Requirements of Patrons: Titian and the New Cult of Saint Joseph* [Invenție, devoțiune și cerințele patronilor: Tizian și noul cult al Sfântului Iosif], Presa Universitară din Cambridge, Anglia și New York, Statele Unite ale Americii, 2004; Eadem, *Lorenzo Lotto and the Pictorial Crafting of Saint Joseph as a Figure of Cult* [Lorenzo Lotto și reprezentarea picturală a cultului Sfântului Iosif], în *Lorenzo Lotto e le Marche. Per una geografia dell'anima*, Atti del Convegno Internazionali di Studi [Lorenzo Lotto și Marche. Pentru o geografie a sufletului. Lucrările Conferinței Internaționale de Studii], p. 122-147, Casa Editorială Giunti, Florența, Italia, 2009; Eadem, *The Image of Saint Joseph in a Selection of Colonial Paintings in Bolivian Collections* [Imaginea Sfântului Iosif într-o selecție de picturi coloniale din colecțiile boliviene] în *The Art of Painting in Colonial Bolivia/El arte de la pintura en Bolivia colonial* [Arta picturii în Bolivia colonială], ed. Suzanne L. Stratton-Pruitt, 155-187, Presa Universitară Sfântul Iosif, Philadelphia, Statele Unite ale Americii, 2017; <https://independent.academia.edu/WilsonCarolyn>.

²¹ Annik Lavaure, *L'Image de Joseph au Moyen Âge* [Imaginea Sfântului Iosif în Evul Mediu], *Prefață* de Fabienne Joubert, Presa Universitară din Rennes, Franța, « Art et Société » [Artă și Societate], 2013, 368 p.; Stéphane Marcotte, *Recenzie la cartea Annik*

Williams²², Dr. Janet Elizabeth Hope²³ etc.

Expozițiile de artă și iconografie creștină, organizate de-a lungul timpului în prestigioase muzee de artă din România și din străinătate, în care se regăsesc reprezentări ale *Sfântului Iosif*, ilustrează îmbinarea dimensiunii estetice cu cea educativă.

În seria Expozițiilor de pictură creștină cultă, organizate la Secția de Artă a Muzeului Țării Crișurilor Oradea, în colaborare cu Episcopia Ortodoxă a Oradei și Episcopia Romano-Catolică de Oradea, se încadrează Expoziția „Arta religioasă barocă în Oradea”, 14 iulie 2000, Director: Prof. Univ. Dr. Aurel Chiriac, Șef Secție Artă: Aurel Roșu; curator, text sală, pliant, etichete: Agata Chifor, muzeograf, responsabil științific al Colecției de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor; concept grafic, afiș și pliant: Adrian Buzaș; fotografii: Szabo Alexandru; Expoziția „Sculptura barocă din Oradea”, 3 august 2004, Director: Prof. Univ. Dr. Aurel Chiriac; Șef Secție Artă: Aurel Roșu; curator, texte de specialitate: Drd. Agata Chifor, muzeograf, responsabil științific al Colecției de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor; concept grafic afiș: Adrian Buzaș, fotografii: Szabo Alexandru; Expoziția „Piese de Tezaur din Colecția Secției de Artă” a Muzeului Țării Crișurilor Oradea, vernisată cu prilejul Zilelor Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, mai 2010: Director: Prof. Univ. Dr. Aurel Chiriac; selecție lucrări: Șef Secție Roșu Aurel; texte de specialitate, etichete: Dr. Agata Chifor, muzeograf grad IA, responsabil științific al Colecției de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor; conservator: Szilagyi Maria Ildikó; Expoziție bazată pe o selecție de lucrări din Colecția de pictură universală, 2011; Director Prof. Univ. Dr. Aurel Chiriac, selecție lucrări: Șef Secție Artă, Aurel Roșu; Dr. Agata Chifor, muzeograf grad IA, responsabil științific al Colecției de pictură universală; Szilagyi Maria Ildikó, conservator; Expoziția „Capodopere ale Școlii flamande și olandeze de pictură din patrimoniul Muzeului Național Brukenthal”, 4 decembrie 2019 – 26 ianuarie 2020, organizată de Muzeul Național Brukenthal, Director Prof. Univ. Dr. Sabin Luca, în colaborare cu Muzeul Țării Crișurilor Oradea, Director Prof. Univ. Dr. Aurel Chiriac, cu Catalogul de Expoziție *Capodopere ale picturii universale din Colecția Muzeului Brukenthal. Pictura flamandă și olandeză din secolul al XVII-lea / Remekművek a Brukenthal Múzeum Egyetemes festészet gyűjteményéből, XVII. századi flamand és holland festészet, Kiállítási katalógus/ Word Painting Masterpieces in the Collection of the Brukenthal Museum Flemish and Dutch Painting from the 17- th Century, Exhibition Catalog, Muzeul Național Brukenthal, Muzeul Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal*, 4 12 2019-26 01 2020, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2019, editor Catalog: Prof. Univ. Dr. Aurel Chiriac și curator; Cuvânt Înainte și curator: Dr. Sabin Adrian Luca; autor text Catalog și curator: Dr. Agata Chifor; muzeograf grad IA, fotografii: Dr. Adrian Luca, Daniel Bălțat; tehnoredactare: Lucian Mărcușiu; traducere texte în limba engleză: Simina Ștef; traducere texte în limba maghiară: Elga Mayer; corecturi: Amalia Moldovan, Monica Sereș²⁴.

În aceeași sferă de interes se încadrează Expoziția „Luminile lui Caravaggio. Începutul modernității în pictura europeană, capodopere din Colecția Roberto Longhi”, organizată de Muzeul Național de Artă din Timișoara, în colaborare cu Fundația pentru Studii de Istoria Artei „Roberto Longhi” din Florența, respectiv Expozițiile și Muzeele „Civita” din Roma, între 16 noiembrie 2024 – 28 februarie 2025, Director: Dr. Filip Petcu, curatori: Dr. Cristina Acidini, Dr. Maria Cristina Bandera și Dr. Andreea Foanene²⁵, precum și Expoziția „Reprezentări ale Sfinților în pictura occidentală din Colecția Muzeului Național Brukenthal”, organizată la Muzeul Național de Artă Brukenthal din Sibiu, Director: Dr. Alexandru Chituță; curator studiu colecție: Dr. Alexandru Sonoc, Dr. Raluca Georgiana Cobuz; selecție piese, conținut; curator prezentare online: Dr. Dana Roxana Hrib; concept, machetare, editare și traducere text; contribuții: Dr. Marcin Kaleciński, Dr. Jan De Maere, Dr. Valentin Mureșan²⁶.

Lavaure, *L'Image de Joseph au Moyen Âge* [Imaginea Sfântului Iosif în Evul Mediu], în revista *Perspectives médiévales* [Perspective medievale], nr. 35 / 2014, 1 ianuarie 2014; <https://doi.org/10.4000/peme.6984>

²² Anne Louise Williams, *Satire, Veneration, and Saint Joseph in Art* [Satiră, Venerație și Sfântul Iosif în artă], c. 1300-1550, Visual and Material Culture [Cultură materială și vizuală], 1300-1700, Presa Universitară din Amsterdam, Olanda, 2019, 244p. (e. book), Recenzie de Susan Green: <https://hnanews.org/hnar/reviews/satire-veneration-and-st-joseph-in-art-c-1300-1550/>; Eadem, *Satirizing the Sacred: Saint Joseph and Humor in Northern European Art, c. 1300-1530*, Department of Art and Architectural History [Satirizarea sacrului: Sfântul Iosif și umorul în arta nord-europeană, c. 1300-1530], Secția de Artă și Istoria Arhitecturii, Universitatea din Virginia, Statele Unite ale Americii, mai 2015

²³ Janet Elizabeth Hope, *Transformation of the Image of Saint Joseph in Early Modern Art* [Transformarea imaginii Sfântului Iosif în arta modernă timpurie], *Doctoral Thesis* [Teză de Doctorat], 2011, vol. 1, p. 1-13, Pdf., vol 1, text; Pdf, vol. 2: ilustrații; Universitatea din Birmingham, Anglia: https://www.open-access.bcu.ac.uk/4896/1/2011_Hope_536568_vol1.pdf; https://www.open-access.bcu.ac.uk/4896/2/2011_Hope_536568_vol2.pdf

²⁴ <https://mtariicrisurilor.ro/premiera-nationala>; Agata Chifor Adel, *Istorici și critici de artă...*, în *Biharea*, L, 2023, p. 277, în limba română, p. 318, în limba engleză.

²⁵ <https://www.rrr.ro/rubrici/arte-artisti/expozitia-luminile-lui-caravaggio-la-timisoara-id831091.html>;

²⁶ <https://www.brukenthalmuseum.ro/virtuale/sfinti/>.

Prezentul studiu își propune să cerceteze din punct de vedere stilistic, tematic, iconografic și simbolic o selecție de lucrări din patrimoniul Secției de Artă, Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal, în care este reprezentat *Sfântul Iosif*. Fiecare din acestea conține elemente originale și unice de iconografie creștină, ilustrând o viziune artistică originală asupra unor evenimente referențiale din istoria creștinismului în care *Sfântul Iosif* a fost implicat în calitatea de soț devotat și evlavios, tată iubitor, protector și salvator al *Fecioarei Maria* și al *Pruncului Iisus*: panoul gotic reprezentând „Nașterea Domnului și Închinarea magilor”, creație a Școlii boemiene de la sfârșitul secolului al XIV-lea; *tondo*-ul renascentist „Sfânta Familie”, creație a Școlii lui Raffaellino del Garbo (1466-1524); două lucrări tipic baroce: „Adorația păstorilor”, creație a Școlii lui Adam Elsheimer (1578-1610) și „Sfânta Familie”, realizată în 1734 de pictorul italian Pietro Marchesini (1692-1757); lucrarea neoclasică „Iisus în Templu”, creație a pictorului maghiar Molnár József (1821-1899); „Nașterea lui Hristos”, icoană românească din secolul al XIX-lea.

II. Etape în instituirea și dezvoltarea cultului *Sfântului Iosif* în Biserica Creștină; influența teologilor creștini asupra iconografiei artistice

Cultul *Sfântului Iosif* este atestat încă de la începutul secolului al IV-lea la creștinii copti, care îl sărbătoreau în data de 20 iulie²⁷.

Menologiile bizantine²⁸ menționează celebrarea *Sfântului Iosif* în 25 și 26 decembrie, cu ocazia *Nașterii Domnului*, precum și în duminicile anterioare și posterioare acestei sărbători²⁹. În Biserica Ortodoxă Română, *Sfântul Iosif* este celebrat în Duminica dinaintea *Nașterii Domnului*, consacrată *Sfinților Strămoși după trup ai Domnului*, iar *Sfântul Iosif Logodnicul* este celebrat în prima Duminică de după *Nașterea Domnului*³⁰. Numele său apare în martirologiile occidentale din secolele al IX-lea și al X-lea, iar din 1129 provine prima atestare a unei biserici cu hramul său la Bologna, în Italia³¹. În secolul al XII-lea, a fost construită la Nazaret o biserică cu hramul *Sfântului Iosif*³².

Datorită castității sale³³, a supunerii în fața voinței divine și a devotamentului total față de *Fecioara Maria* și *Pruncul Iisus*, precum și datorită meseriei sale, care se afla în rezonanță cu tradiția monastică, *Sfântul Iosif* a devenit un model predilect pentru diferite ordine monahale, care vedeau un consens între viața sa și idealurile de sărăcie, castitate și smerenie ale acestora. Din aceste considerente, cultul său a fost promovat de reprezentanți ai diferitelor ordine monahale romano-catolice³⁴, ca *Sfântul Bernard de Clairvaux* (1090-1153), *Sfântul Toma d'Aquino* (1225-1274), *Sfânta Gertruda* (1256-1302), *Sfânta Brigitta* (1303-1373) etc.

Sfântul Bernard de Clairvaux (1090-1153), fondatorul Ordinului cistercian, a relevat calitatea sa de „om drept”³⁵, alegerea sa divină ca soț al *Fecioarei Maria*, rolul său major în calitatea de părinte salvator și ocrotitor al vieții lui *Iisus*; „Lui Iosif i s-a dat să-L privească pe Cel pe care mulți regi și profeți au vrut să-L vadă și nu L-au văzut, au vrut să-L audă și nu L-au auzit...”³⁶

Călugării franciscani au evidențiat meseria de tâmplar a *Sfântului Iosif* ca element al meditației asupra condițiilor precare ale *Nașterii Domnului* și ale copilăriei lui *Iisus*³⁷. *Sfântul Francisc de Assisi* (1182-1226)³⁸ a promovat tema *Nașterii Domnului* prin ieslea improvizată cu ocazia *Crăciunului* din 1223³⁹, cu ecouri în creația lui Giotto (c. 1266/1267-1337). Acesta l-a reprezentat pe *Sfântul Iosif* ca soț al *Fecioarei Maria*, în ipostaze ce atestă smerenie și supunere în fața *Providenței*⁴⁰, cum sunt cele din frescele „Căsătoria Fecioarei Maria”⁴¹, „Nașterea Domnului”⁴² și „Adorația magilor”⁴³, realizate

²⁷ <https://www.newadvent.org/cathen/08504a.htm>

²⁸ Viețile Sfinților relatate conform calendarului Bisericii Ortodoxe; <https://dexonline.ro/definitie/menolog/550793>

²⁹ <https://www.newadvent.org/cathen/08504a.htm>

³⁰ Ștefana Totorcea, *Când îl sărbătorește Biserica Ortodoxă pe Sfântul Iosif*; <https://basilica.ro/factbox-cand-il-sarbatoreste-biserica-ortodoxa-pe-sfantul-iosif/>

³¹ Charles Souvay, *Saint Joseph* [Sfântul Iosif], *The Catholic Encyclopedia* [Enciclopedia Catolică], vol. 8, New York, Robert Appleton Company, 1910; <https://www.newadvent.org/cathen/08504a.htm>

³² <https://www.vaticannews.va/en/liturgical-holidays/solemnity-of-saint-joseph--the-spouse-of-the-blessed-virgin-mary.html>

³³ *Sfântul Iosif, soțul Precurarei Fecioare Maria*, în *Viețile Sfinților*, volumul I, ianuarie-iunie, 1982, p. 124-126.

³⁴ Charles Souvay, *op. cit.*

³⁵ Janet Elizabeth Hope, *op. cit.*, p. 14.

³⁶ *Ibidem*, p. 15.

³⁷ <https://yvonneseale.org/blog/2017/12/17/joseph-medieval-fatherhood/>

³⁸ *Sfântul Francisc de Assisi* (1182-1226), în *Viețile Sfinților*, volumul II, iulie-decembrie, 1983, p. 168-172.

³⁹ <https://secularfranciscansusa.org/wp-content/uploads/History-of-the-Creche.pdf> https://en.wikipedia.org/wiki/Nativity_scene

⁴⁰ Janet Elizabeth Hope, *op. cit.*, p. 58.

⁴¹ <https://www.wikiart.org/en/giotto/the-marriage-of-the-virgin>

⁴² <https://www.wikiart.org/en/giotto/nativity-birth-of-jesus>

⁴³ <https://www.wikiart.org/en/giotto/adoration-of-the-magi-1306-1>

pentru Capela Scrovegni din Padova, Italia. Părul său alb, la fel ca tipologia veșmintelor, reflectă o asimilare simbolică a *Sfântului Iosif* cu *Sfântul Petru*⁴⁴.

Sfântul Bonaventura (1221-1274) considera că *Sfântul Iosif*, „un om drept”, și *Fecioara Maria* erau „uniți în cea mai pură și mai perfectă dintre toate uniunile”⁴⁵. El a evidențiat importanța intercesiunii *Sfântului Iosif*, alături de cea a *Fecioarei Maria*, și a elogiut smerenia sa, considerându-l un „om al credinței”, care a îndeplinit un rol major în viața lui *Iisus*⁴⁶.

Alți promotori importanți ai devoțiunii față de *Sfântul Iosif* au fost *Sfântul Vincent Ferrier* (1350-1419), *Peter d'Ailly* (1350-1420), *Sfântul Bernardin din Siena* (1380-1444), primul care a folosit termenul de *Sfânta Familie* pentru *Sfânta Fecioară Maria, Iosif și Iisus*⁴⁷.

Teologul francez Jean Gerson (1363-1429) a avut un rol major în promovarea cultului *Sfântului Iosif* ca model de soț și părinte, arhetip al căsătoriei, membru al *Sfintei Familii* și sfânt protector al familiilor⁴⁸. Scrierile sale au influențat iconografia artistică a *Sfântului Iosif*, acreditând ideea că trebuie reprezentat ca un bărbat tânăr și viguros, în acord cu rolul care i-a fost destinat de *Providență* în ocrotirea *Pruncului Iisus* și a *Sfintei Fecioare Maria*⁴⁹.

Datorită relevanței *Sfântului Iosif* ca „imagine arhetipală a tatălui și model al soțului blând și protector”, în Biserica Romano-Catolică i s-au consacrat Sărbători speciale⁵⁰. Papa Sixt al IV-lea (1471-1484) a introdus în 1480 celebrarea *Sfântului Iosif* în data de 19 martie⁵¹, fiind principala sărbătoare care i-a fost consacrată de Biserica Romano-Catolică, în calitate de soț al *Sfintei Fecioare Maria* și tată al lui *Iisus*. Sărbătoarea a fost celebrată în țările catolice din Europa, fiind asociată treptat cu „Ziua Tatălui”⁵². Papa Pius al V-lea (1566-1572) a extins sărbătoarea la nivelul cultului romano-catolic prin Constituția Apostolică *Quo Primum* din 14 iulie 1570⁵³.

Sfânta Tereza de Ávila (1515-1582) i-a atribuit *Sfântului Iosif* vindecarea⁵⁴ și a stabilit ca numeroase mănăstiri carmelite să fie sub protecția sa⁵⁵. În 1689 i s-a permis Ordinului carmelit să-l celebreze pe *Sfântul Iosif* în a treia duminică după *Învierea Domnului*.

Cultul *Sfântului Iosif* a cunoscut o amploare considerabilă în perioada de afirmare a stilului baroc, devenind unul dintre cei mai venerați sfinți ai Bisericii Romano-Catolice⁵⁶. În 1621, Papa Grigore al XV-lea (1554-1623) a introdus obligativitatea *Sărbătorii Sfântului Iosif* în data de 19 martie⁵⁷, iar Papa Benedict al XIII-lea (1649-1730) l-a introdus în 1726 în *Litania Sfinților*⁵⁸.

Prin Decretul *Quemadmodum Deus* („precum Dumnezeu”, în limba latină) din 8 decembrie 1870, Papa Pius al IX-lea (1792-1878) l-a numit pe *Sfântul Iosif* alesul lui Dumnezeu pentru protecția comorilor Sale principale, *Iisus* și *Fecioara Maria*⁵⁹, conferindu-i rolul de Sfânt protector al Bisericii.

Papa Leon al XIII-lea (1810-1903) a compus o rugăciune către *Sfântul Iosif* – soțul *Fecioarei Maria*, tatăl adoptiv al lui *Iisus* și Sfânt patron al Bisericii Romano-Catolice, în *Enciclica* din 1889, cerând să fie rostită la sfârșitul rugăciunii *Rozariului*, în special în luna octombrie, dedicată acestei practici devoționale. În această rugăciune, *Sfântul Iosif* este numit cel mai atent păzitor al *Sfintei Familii*, cel mai iubitor tată și cel mai puternic protector al oamenilor și al Bisericii⁶⁰.

⁴⁴ Elisabeth Lev, *A model Father: Saint Joseph in Artă* [Un părinte model: Sfântul Iosif în artă]; https://www.sacredarchitecture.org/articles/a_model_father_saint_joseph_in_art.

⁴⁵ Janet Elizabeth Hope, *op. cit.*, p. 15.

⁴⁶ Dominic Monti, *Saint Joseph: Franciscans Spread Devotion to This Popular Saint* [Sfântul Iosif: franciscanii răspândesc devoțiunea față de acest sfânt popular]; <https://www.franciscantradition.org/category/saints/>; <https://www.franciscantradition.org/blog/saint-joseph-franciscans-spread-devotion-to-this-popular-saint/>

⁴⁷ Michael P. Foley, *The Feast of the Holy Family* [Sărbătoarea Sfintei Familii]; <https://www.newliturgicalmovement.org/2022/01/the-feast-of-holy-family.html>

⁴⁸ Charles Souvay, *op. cit.*; Janet Elizabeth Hope, *op. cit.*, p. 18; p. 114.

⁴⁹ *Ibidem*

⁵⁰ <https://www.ewtn.com/catholicism/library/saint-joseph-foster-father-of-the-lord-5588>; <https://avepray.com/saints/saint-joseph-patron-and-protector/>

⁵¹ <https://www.newadvent.org/cathen/08504a.htm>

⁵² https://en.wikipedia.org/wiki/Father%27s_Day

⁵³ https://en.wikipedia.org/wiki/Saint_Joseph%27s_Day

⁵⁴ P. Bernard Ștef, *Sfânta Tereza de Ávila, Viața. Opera. Doctrina, Colecția Sfinți Părinți și Doctori ai Bisericii*, II, Editura Mikel și Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 1995, p. 37-38; *Saint Joseph: The Iconography* [Sfântul Iosif, iconografia]; <https://www.christianiconography.info/joseph.html>

⁵⁵ *Ibidem*

⁵⁶ *Sfântul Iosif, soțul Preacuratei Fecioare Maria*, în *Viețile Sfinților*, I, 1982, p. 125.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ Charles Souvay, *op. cit.*

⁵⁹ <https://mothersforpriests.org/wp-content/uploads/2021/05/quemadmodum-1870.pdf>

⁶⁰ <https://www.usccb.org/prayers/prayer-st-joseph-after-rosary>

Papa Pius al XII-lea (1876-1958) a introdus în 1955 în calendarul romano-catolic celebrarea *Sfântului Iosif Muncitorul*, cu data de 1 mai, aluzie la calitatea *Sfântului Iosif* de protector al lucrătorilor, mijlocitor ceresc și ocrotitor al dreptății sociale⁶¹.

Papa Francisc (1936-2025) a acordat o atenție specială *Sfântului Iosif* în calitatea de „păzitor al *Mântuitorului*”, „slujitor al lui *Hristos*”, călăuzitor și sprijin al oamenilor aflați în dificultăți și i-a introdus numele în rugăciunile consacrate Sfântului Sacrament al Euharistiei⁶². În rugăciunea *Patris Corde* [în limba latină: „Inima Tatălui”], l-a numit pe *Sfântul Iosif* păzitorul *Mântuitorului*, soțul *Preasfintei Fecioare Maria*; cel căruia *Dumnezeu* i-a încredințat pe singurul *Său Fiu* și cel în care *Fecioara Maria* și-a pus toată încrederea, solicitând intercesiunea și călăuzirea sa paternă⁶³.

Pe baza relatărilor din *Noul Testament*, referitoare la rolul său în protejarea și salvarea *Pruncului Iisus*, precum și a scrierilor Sfinților și teologilor creștini, *Sfântul Iosif* a devenit atât un model al castității pentru mediul monastic, cât și un model exemplar de soț și părinte în mediul laic, aceste aspecte fiind asociate în reprezentările sale iconografice. Datorită rolului său în salvarea *Pruncului Iisus* și a *Fecioarei Maria*, este considerat un important Sfânt protector și salvator al vieții oamenilor aflați în pericol, ocrotitor al soților, părinților, taților, familiilor, femeilor însărcinate, copiilor, călugărițelor, persoanelor necăsătorite, tâmplarilor și lucrătorilor manuali⁶⁴, păstorilor, călătorilor, pelerinilor și săracilor⁶⁵. Dragostea, solitudinea și devotamentul său patern față de *Pruncul Iisus* au fost exprimate în numeroase picturi de altar baroce, care-l reprezintă alături de *Pruncul Iisus*⁶⁶, aluzie la calitatea sa de Sfânt păzitor și ocrotitor al copiilor⁶⁷.

Sărbătoarea consacrată *Sfântului Iosif* este celebrată în 19 martie în Biserica Romano-Catolică, atât la nivel liturgic, cât și familial. Cu acest prilej sunt realizate, îndeosebi în Italia, altare familiale, cu trei trepte, simbol al *Sfintei Treimi*, prevăzute cu o reprezentare sculpturală a *Sfântului Iosif*. Pe acestea sunt așezate pâini care transpun Crucea latină, *Pruncul Iisus*, *Sfântul Iosif* reprezentat cu toiagul înflorit, un snop de grâu, barba *Sfântului Iosif*, simbol al înțelepciunii asociate vârstei; inima, simbol al devotamentului față de *Inima Sacră a lui Iisus* și *Inima Neprihănită a Sfintei Fecioare Maria*⁶⁸.

Tipologiile iconografice ale *Sfântului Iosif* au fost inspirate de relatările din Evangheliile sinoptice, precum și de scrierea apocrifă *Protoevanghelia lui Iacov*⁶⁹. *Evanghelia după Matei* relatează genealogia lui *Iisus* de la *Regele David* la *Iosif*, logodna *Sfântului Iosif* cu *Fecioara Maria*, visul în care îngerul *Domnului* îl sfătuiește pe *Iosif* să se căsătorească cu *Fecioara Maria* și să-l numească pe copil *Iisus*, *Nașterea Domnului* în Betleem și *Închinarea Magilor*, visul în care îngerul *Domnului* îl avertizează să plece în Egipt, pentru a salva viața lui *Iisus*⁷⁰. După moartea lui Irod, un înger îi spune lui *Iosif* să se întoarcă, dar să-l evite pe fiul lui Irod, de aceea, se stabilește la Nazaret, în Galileea, locul copilăriei lui *Iisus*⁷¹. *Evanghelia după Luca* menționează faptul că *Fecioara Maria* era căsătorită cu *Iosif* și relatează călătoria lor de la Nazaret la Betleem, *Nașterea Domnului* în Betleem și închinarea păstorilor; *Prezentarea la Templu*, *Iisus* în Templu la vârsta de 12 ani⁷².

Întrucât *Sfântul Iosif* este menționat frecvent în relatările evanghelice referitoare la *Nașterea Domnului*, în arta creștină au predominat inițial reprezentări inspirate din acest eveniment central al creștinismului.

În iconografia medievală a *Nașterii Domnului*, reprezentarea *Sfântului Iosif* a cunoscut alternanțe între o ipostază activă și una contemplativă, în funcție de inspirația artiștilor și modelele luate ca referință de aceștia. În numeroase miniaturi din secolele XIII-XIV, *Sfântul Iosif* este reprezentat îngrijind *Pruncul Iisus*⁷³ atunci când *Sfânta Fecioară Maria* se odihnește, pregătind focul, făcând mâncare sau pregătind baia pentru copil, temă derivată din iconografia bizantină⁷⁴.

⁶¹ <https://holysaryedgewater.org/saint-joseph/>

⁶² Dominic Monti, *op. cit.*

⁶³ https://www.vatican.va/content/francesco/en/apost_letters/documents/papa-francesco-lettera-ap_20201208_patris-corde.html

⁶⁴ https://www.catholic.org/saints/saint.php?saint_id=4

⁶⁵ <https://www.vaticannews.va/en/liturgical-holidays/solemnity-of-saint-joseph--the-spouse-of-the-blessed-virgin-mary.html>

⁶⁶ Nicolae Sabău, *op. cit.*

⁶⁷ John Seiler, *12 Great Saints for Children* [Doisprezece mari Sfinți pentru copii]; https://www.mycatholicsource.com/mcs/cmno/mcse/mcs_exclusive-great_saints_for_children.htm

⁶⁸ <https://www.ncregister.com/blog/the-tradition-of-the-saint-joseph-s-day-table>

⁶⁹ https://ro.orthodoxwiki.org/Protoevanghelia_lui_Iacov

⁷⁰ *Biblia, Sfânta Evanghelie după Matei*, Cap. II, 13-15.

⁷¹ *Ibidem*, Cap. 2:19-23: *Întoarcerea în Nazaret*.

⁷² Janet Elizabeth Hope, *op. cit.*

⁷³ Am participat cu comunicarea științifică Dr. Agata Iuliana Adel (Chifor), *Ritualuri devoționale și semnificații simbolice în reprezentarea lui Iisus-copil în lucrări din Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea-Complex Muzeal la Secțiunea Artă Plastică a Simpozionului internațional Drobeta 2021*, organizat în România, la Muzeul Regiunii Porțile de Fier, Drobeta-Turnu Severin, 2021.

⁷⁴ Ela Bobek, *Saint Joseph As Baby Daddy: An Illustrated Medieval Guide* [Sfântul Iosif ca tată: un ghid medieval ilustrat]; <https://www.dailyartmagazine.com/saint-joseph-nativity/>

III. Tipologii iconografice ale Sfântului Iosif în lucrări din Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal

Cea mai veche lucrare din Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal în care este reprezentat *Sfântul Iosif* este un panou de altar realizat în stil gotic, creație a Școlii boemiene de la sfârșitul secolului al XIV-lea, redând în asociere temele „Nașterea Domnului și Închinarea Magilor”⁷⁵ (Fig. nr. 1).

În scena *Nașterii Domnului* din panoul menționat, *Sfântul Iosif* este reprezentat ca un bărbat în vârstă, cu părul cărunt și barba amplă, îmbrăcat în pelerină roșie (Fig. nr. 2). Culoare asociată frecvent veșmintelor sale din altarele realizate în stil gotic, ea simbolizează sacralitatea și maiestatea divină, fiind preluată și în reprezentările lui *Hristos* de tipul „*Maiestas Domini*”. Nuanța roșie a pelerinei sale simboliza dragostea și spiritul de sacrificiu pentru *Fecioara Maria* și *Pruncul Iisus*, prefigurând dragostea și *Sacrificiul lui Hristos* pentru omenire. De asemenea, culoarea este o aluzie la descendența sa din *Regele David* și anticipează cultul *Sfântului Iosif*, celebrat în Biserica Romano-Catolică în calitate de arhetip și Sfânt protector al soțului și tatălui devotat, al căsătoriei și familiei creștine⁷⁶. În tradiția biblică și în numeroase tradiții culturale, culoarea roșie a fost utilizată cu rol apotropaic, fiind considerată un simbol asociat vieții, tinereții, sănătății, longevității, iubirii, familiei, carității creștine și protecției spirituale⁷⁷. Alteori, pelerina *Sfântului Iosif* este pictată frecvent în nuanțe diferite de albastru, simbolizând fidelitatea față de *Dumnezeu*, fidelitatea conjugală și consubstanțialitatea spirituală cu *Fecioara Maria*, în nuanțe de galben-simbol al luminii divine; în nuanțe de ciclam, simbol al iubirii divine necondiționate, similară cu cea a lui *Iisus*, în nuanțe de verde cald, simbolizând viața, longevitatea, vindecarea, în nuanțe diferite de brun, gri, ocru, bej, aluzie la calitatea sa de protector al Bisericii și diferitelor ordine monahale.

Un alt element inedit în reprezentarea *Sfântului Iosif* în panoul gotic menționat îl constituie aureola sa în formă de stea, simbol al sfințeniei, relaționată cu *Steaua din Betleem*, aluzie la calitatea sa de om drept⁷⁸ și descendența din *Regele David*, menționată în genealogiile lui *Iisus* din *Noul Testament*⁷⁹.

În panoul orădean, *Sfântul Iosif* este redat într-o ipostază contemplativă, cu originea în iconografia de tradiție bizantină⁸⁰ și în pictura romano-catolică, influențată de aceasta⁸¹. Își sprijină bărbia pe mâna dreaptă, redată schematic sub barba amplă; cu ambele mâini se sprijină în toiag, simbol al alegerii sale divine ca logodnic și soț al *Fecioarei Maria*. Pictorul a reprezentat momentul de îndoială și nesiguranță al lui *Iosif*, înaintea ca Îngerul *Domnului* să-i fi dezvăluit în vis natura miraculoasă a *Întrupării Fiului lui Dumnezeu*⁸².

Alte elemente distinctive în reprezentarea *Sfântului Iosif* din panoul gotic orădean sunt tonsura de tip roman și toiagul, similar cu cel al unui păstor. Aceste detalii reflectă influența viziunii teologului francez

⁷⁵ *Registrul de Pictură al Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal*: Școală boemiană, sfârșit de secol XIV, „Nașterea Domnului și Închinarea magilor”, panou de altar, tempera și foiță de aur pe lemn, 203,5 cm x 80 cm, nesemnat, nedatat, Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal; A se vedea Alexandru Avram, *Vă prezentăm Muzeul Țării Crișurilor*, 1972; Idem, *Muzeul Țării Crișurilor Oradea*, 1973, il. nr. 19: Școală tiroleză, secolul al XV-lea; Maria Zintz, *Colecția de pictură universală a Secției de Artă a Muzeului Țării Crișurilor*, în *Biharea*, XVIII, Oradea, 1991, p. 191: Anonim german, Școală tiroleză (Austria), secolul al XV-lea, il. la p. 195; Agata Chifor, *Artă și antropologie: Dipticul gotic din Colecția Muzeului Țării Crișurilor Oradea (sf. sec. al XIV-lea)*, în vol. *In honorem Centenar Tereza Mozes. Destin uman și profesional*, coord.: Prof. Univ. Dr. Aurel Chiriac, Dr. Ioan Goman, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2019, p. 263-282: Școala boemiană, sf. secolului al XIV-lea, p. 279; Fig. nr. 1, p. 280; Fig. nr. 8, p. 282; Agata Chifor (Adel), *Expoziția de artă universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal*, în *Biharea* XLIX, 2022, p. 165, Fig. nr. 1, p. 198; Agata Iuliana Adel (Chifor), *Landmarks for the Evolution of Clothing, Fashion and Social Life in works from the Universal Painting Collection of the Țării Crișurilor Museum Complex Oradea (Romania), Part I, XIV-XVIII-th Centuries* [Repere pentru evoluția vestimentației, modei și vieții sociale în lucrări din Colecția Universală de Pictură a Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal, România, Partea I, Secolele XIV-XVIII] în vol. *150 de ani de muzeografie orădeană*, coord. Prof. Univ. Dr. Gabriel Moisa, Prof. Univ. Dr. Aurel Chiriac, în *Crisia*, vol. LII, Supliment 1, 2022, Editura Muzeului Țării Crișurilor Oradea, 2023, text publicat în limba engleză, p. 753-770; informații despre lucrări la p. 753-755, Fig. nr. 1 și Fig. nr. 2, p. 765: Școală boemiană, sfârșitul secolului al XIV-lea; Agata Chifor, *Imaginar sacru, arhetipuri devoționale și simboluri creștine, semnificații apotropaice și terapeutice în lucrări din Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal*, Editura Primus, Oradea, 2025, p. 35-54; p. 66, Fig. nr. 1-2, p. 215; Fig. 3-5, p. 216; Fig. nr. 8-9, p. 217.

⁷⁶ Agata Chifor, *Imaginar sacru...*, 2025, p. 95.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 104.

⁷⁸ *Evangelia după Matei* I, 19: „om neprihănit”; <https://virtualstjosephaltar.com/the-symbols-of-st-joseph/> Pr. Michael Van Sloun, *The symbols of Saint Joseph* [Simbolurile Sfântului Iosif]; <https://virtualstjosephaltar.com/the-symbols-of-st-joseph/>

⁷⁹ *Ibidem*, I:1-16 și *Sfânta Evanghelie după Luca*, III:23-38.

⁸⁰ *Nașterea lui Hristos*, icoană din Creta, secolul al XV-lea; S. D. Cason Catholic Gallery; <https://sdcason.com/nativity-of-christ-15th-century-public-domain-catholic-painting/>

⁸¹ Giotto (1266/1267-1337), „Nașterea Domnului”, Capela Scrovegni, Padova, Italia. <https://www.dailyartmagazine.com/saint-joseph-nativity/> https://en.wikipedia.org/wiki/Adoration_of_the_Shepherds#/media/File:Birth_of_Jesus_-_Capella_dei_Scrovegni_-_Padua_2016.jpg

⁸² *Biblia, Sfânta Evanghelie după Luca*, I, 20-21; *Sfânta Evanghelie după Matei* I:19-25: „Nu te teme, Iosif, fiul lui David, să o iei pe Maria, soția ta, căci ceea ce s-a născut din ea este de la *Duhul Sfânt*”.

Jean Gerson (1363-1429)⁸³, care, în timpul Conciliului de la Konstanz (Germania), între anii 1414-1418, a propus ca Papa, la fel ca *Sfântul Iosif*, „să fie considerat logodnicul și păstorul Bisericii”. Sub influența scrierilor sale, artiștii l-au reprezentat pe *Sfântul Iosif* cu părul scurt și barba albă, cu veșminte asemănătoare cu cele ale *Sfântului Petru*⁸⁴. În spiritul acestei viziuni teologice occidentale, *Sfântul Iosif* a fost reprezentat și în panoul gotic orădean cu tonsura specifică *Sfântului Petru*, simbol al castității⁸⁵. Provenit din perioada goticului tardiv, panoul atestă acest ritual medieval, asociat cu primirea călugărilor în diferite ordine monastice. Simbol al castității căsătoriei cu *Fecioara Maria*, al devoțiunii și supunerii în fața voinței divine, tonsura *Sfântului Iosif* este identică cu cea a regelui mag Melchior, reprezentat îngenunchiat în fața *Pruncului Iisus* și reflectă importanța care i-a fost conferită *Sfântului Iosif* în mediul monastic, ca model al castității și sfințeniei (Fig. nr. 3). Toiagul în care se sprijină, la fel ca prezența oilor albe în apropierea sa, sugerează calitatea sa de călăuzitor al credincioșilor, anticipând pildele lui *Hristos*, referitoare la „Bunul păstor” din *Noul Testament*⁸⁶. Un simbol al castității *Sfântului Iosif* și al căsătoriei sale cu *Fecioara Maria*⁸⁷ este crinul ținut în mână de călugărița care încadrează latura dreaptă a panoului, aluzie la miracolul înfloririi toiagului său și o referință la popularitatea sa în mediul monastic.

Relatat în Evangheliile sinoptice, episodul *Fugii în Egipt* a constituit o sursă de inspirație importantă pentru numeroși artiști din epoca Renașterii, cum este și autorul *tondo*-ului „*Sfânta Familie*”⁸⁸, creație a Școlii lui Raffaellino del Garbo (1466-1524) din Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal (Fig. nr. 4). Conform textului biblic, după *Nașterea lui Iisus* în Betleem, un înger l-a avertizat pe *Iosif* în vis să ia *Pruncul* și pe mama sa și să plece în Egipt pentru a salva viața lui *Iisus*⁸⁹.

Redat cu aureolă transparentă, aluzie la sfințenia Sa, *Sfântul Iosif* (Fig. nr. 5), ține în mână un toiag antropomorf, simbol al protecției în fața pericolelor din timpul peregrinărilor *Sfintei Familii* în Egipt. Clopoțelul sprijinit de toiag simbolizează *Nașterea Domnului*, alături de noua religie și Biserică Creștină fondată de *Iisus*. Ca urmare a rolului său în salvarea vieții lui *Iisus* și a *Fecioarei Maria*, *Sfântul Iosif* a fost și este considerat protectorul taților, soților și al vieții familiale⁹⁰, protector și salvator al oamenilor de orice rău și sprijin în dificultăți⁹¹.

⁸³ https://ro.wikipedia.org/wiki/Jean_Gerson

⁸⁴ Elisabeth Lev, *A model Father: Saint Joseph in Art* [Un părinte model: Sfântul Iosif în artă];

https://www.sacredarchitecture.org/articles/a_model_father_saint_joseph_in_art

⁸⁵ <https://www.biblicalencyclopedia.com/T/tonsure.html>

⁸⁶ *Biblia, Sfânta Evanghelie după Ioan*, Capitolul X: 11-17.

⁸⁷ <https://avepray.com/saints/saint-joseph-patron-and-protector/>

⁸⁸ *Registrul de Pictură al Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal*: Școala lui Raffaellino del Garbo (1466-1524), „Sfânta Familie”, *tondo*, tempera pe lemn de cedru, diametru 84 cm, Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal; Léopold Bachelin (1857-1930)/ Florica Cruceru, Alice Dinculescu, *op. cit.*, p. 28-29/ a atribuit lucrarea lui Botticelli, în *Catalogue Bachelin* [Catalogul Bachelin], nr. 19, p. 29. Regretatul istoric de artă Alexandru Busuioceanu (1896-1961)/Florica Cruceru, Alice Dinculescu, *op. cit.*, p. 51-52/ a susținut integrarea lucrării în Școala florentină de la sfârșitul secolului al XV-lea sau începutul secolului al XVI-lea, aducând argumente în favoarea realizării acesteia în atelierul lui Raffaellino del Garbo, în *La Galerie de Peintures de Sa Majeste Carol II de Roumanie, Première partie*, Tome I, *Écoles italiennes du XIV au XVI siècle* [Galeria de picturi a Majestății Sale Carol al II-lea al României, Prima parte, vol. I, Școli italiene din secolul al XIV-lea până în secolul al XVI-lea], Les Beaux-Arts, Édition d'Études et de Documents [Arte Frumoase, Ediție de Studii și Documente], Paris, 1939, p. 14-15, Planșa nr. VI: „Atelierul lui Raffaellino del Garbo, *Sfânta Familie*”. În *Catalogul Muzeului de Artă al R. P. R., Galeria universală*, Ministerul Culturii, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, lucrarea figurează ca Anonim italian, Școala lui Botticelli, sfârșitul secolului al XV-lea sau începutul secolului al XVI-lea, p. 32. 1972. Lucrarea a fost atribuită de regretatul istoric de artă, Dr. Alexandru Avram (1943-2020) lui Raffaellino del Garbo: Alexandru Avram, *Arta universală în Muzeul orădean*, 10 iunie 1972: „Raffaellino del Garbo, cel mai cunoscut dintre elevii lui Botticelli”; Idem, *Muzeul Țării Crișurilor Oradea*, 1973; ilustrația nr. 5; Dr. Maria Zintz, în *Colecția de pictură universală ...*, în *Biharea*, XVIII, 1991, p. 187, menționează ambele atribuiri: Sandro Botticelli și atelierul lui Raffaellino del Garbo. Istoricul de artă, Dr. Marco Riccomini consideră că „stilul e apropiat de cel al lui Raffaellino del Garbo, dar calitatea execuției trimite la un imitator al acestuia, contemporan sau ulterior”; Dr. Agata Chifor, *Picturi religioase din Colecția Muzeului Țării Crișurilor*, în *Biharea* 2007-2009, XXXIV-XXXVI, Oradea, 2011, p. 161-166; Școala lui Raffaellino del Garbo, sfârșitul secolului al XV-lea; Fig. nr. 1, 2a, 2b, p. 175; Fig. nr. 3, 4, 5, 6, p. 176; Fig. 7a, p. 177; Agata Chifor (Adel), *Expoziția de artă universală ...*, în *Biharea*, XLIX, 2022, Oradea, 2022, p. 168-169; Fig. nr. 3, p. 198; Agata Iuliana Adel, *Landmarks ... în 150 de ani de muzeografie orădeană*, coord.: Prof. Univ. Dr. Gabriel Moisa, Prof. Univ. Dr. Aurel Chiriac, în *Crisia*, vol. LII, Supliment 1, 2022, Oradea, 2023, p. 755-756; Fig. nr. 4, p. 766; Agata Chifor, *Imaginar sacru...*, 2025, p. 91-109; Capitolul IV. *Arhetipuri devoționale și simboluri creștine, analogii iconografice, semnificații apotropaice și terapeutice în lucrarea Sfânta Familie, creație a Școlii lui Raffaellino del Garbo* (1466-1524); Fig. nr. 28, p. 225; Fig. nr. 29-31, p. 226; Fig. nr. 32, p. 227.

⁸⁹ *Biblia, Evanghelia după Matei*, II, 13-23.

⁹⁰ <https://focus.org/posts/a-guide-to-patron-saints-for-every-situation/>; Christine Galeone, 7 Saints Who Offer Protection From Harm [7 Sfinți care oferă protecție împotriva răului];

<https://www.beliefnet.com/faiths/catholic/saints/7-saints-who-offer-protection-from-harm.aspx>

⁹¹ Corinne Grace, *8 Catholic Saints to Pray For Protection* [8 Sfinți catolici la care să te rogi pentru protecție]; <https://laycisterians.com/saint-of-protection/>

Tabloul ilustrează ipostaza nouă în care a fost perceput *Sfântul Iosif* în epoca Renașterii, ca membru devotat al *Sfintei Familii*. În contrast cu ipostaza contemplativă din unele picturi de altar realizate în stil gotic, această tipologie se distinge prin grija și atenția cu care *Sfântul Iosif* privește *Pruncul Iisus*, reflectând devotamentul, dedicarea sa totală și ocrotitoare, în calitatea de soț al *Fecioarei Maria* și părinte iubitor al lui *Iisus*. Lucrarea evidențiază, atât relevanța *Sfântului Iosif* ca arhetip al soțului și tatălui, salvator al *Sfintei Familii* în timpul *Fugii în Egipt*, cât și aceea de model și Sfânt protector al vieții monastice, prin idealul castității, pe care-l întrușipează alături de *Sfântul Antonie cel Mare* (251-356), fondatorul monahismului eremitic, redat în partea stângă a compoziției. Toiagul *Sfântului Iosif*, la fel ca veșmântul său brun închis, anticipează calitatea sa de protector al călătorilor și pelerinilor și sugerează valoarea sa referențială pentru mediul monastic.

În epoca barocului, *Sfântul Iosif* a fost reprezentat frecvent în lucrările cu tema „Adorația păstorilor”. Inspirată din *Evanghelia după Luca*⁹², tema a constituit un prilej pentru evidențierea smereniei, a credinței și a devotamentului sincer al *Sfântului Iosif* față de *Pruncul Iisus*, de a cărui natură divină este conștient, devenind astfel, primul și cel mai important martor al sfințeniei lui *Iisus*.

Teologul creștin Joannes Molanus (1533-1585)⁹³, în lucrarea sa, *De picturis et imaginibus sacris* [Despre picturile și imaginile sacre], publicată în 1570, a susținut că este mai potrivită redarea sa ca un bărbat tânăr și viguros, capabil să susțină *Sfânta Familie*⁹⁴. Viziunea *Contrareforme* asupra artei a subliniat umanitatea persoanelor sfinte, reprezentându-l pe *Sfântul Iosif* relativ tânăr, în ipostaza de soț și tată devotat⁹⁵.

Această schimbare de viziune este ilustrată și în tabloul „Adorația păstorilor”⁹⁶ (Fig. nr. 6), creație a Școlii lui Adam Elsheimer (1578-1610) din Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal. Secvența este inspirată din *Evanghelia după Luca*⁹⁷, în care este descrisă venirea lui *Iosif* și a *Fecioarei Maria* la Betleem, *Nașterea Domnului*, alături de Închinarea păstorilor în fața *Pruncului Iisus*.

Sfântul Iosif este reprezentat ca un bărbat relativ tânăr, îmbrăcat modest, care are grijă de membrii familiei sale. Este redat fără aureolă, cu o tipologie portretistică de factură germană, ținând în mână niște foale utilizate pentru a încălzi interiorul ieslei, prevăzută cu deschideri prin care se vede cerul; la baza uneia dintre deschideri este sprijinită din exterior o scară, simbol hristologic menționat de *Iisus* în *Evanghelia după Ioan*⁹⁸. *Sfântul Iosif* este reprezentat vorbind cu unul dintre păstori, care îi arată un loc de dormit în staulul cu fân. La fel ca în cazul leagănului în care e așezat *Pruncul Iisus*, în staulul din fundalul lucrării

⁹² Biblia, *Sfânta Evanghelie după Luca*, II: 8-20.

⁹³ <https://www.christianiconography.info/joseph.html>; https://en.wikipedia.org/wiki/Joannes_Molanus

⁹⁴ Elisabeth Lev, *Saint Joseph, Bold, beautiful and Baroque* [Sfântul Iosif, îndrăzneț, frumos și baroc]; <https://aleteia.org/2021/04/16/st-joseph-bold-beautiful-and-baroque>

⁹⁵ Janet Elizabeth Hope, *op. cit.*, p. 218.

⁹⁶ *Registru de Pictură al Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal*: Școala lui Adam Elsheimer (1578-1610), „Adorația păstorilor”, ulei pe lemn, 41cm x 30 cm, nesemnlat, nedatat, Colecția de Pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal; Alexandru Avram, *Vă prezentăm Muzeul Țării Crișurilor*, 1972, p. 2; Idem, *Muzeul Țării Crișurilor Oradea*, 1973, il. nr. 18; Școala lui Adam Elsheimer; Maria Zintz, *Colecția de pictură universală... în Biharea*, XVIII, 1991, text la p. 187: Conform istoricului de artă, Dr. Maria Zintz, „Imaginea respiră un aer de autenticitate, personajele biblice ne apar ca niște adevărați țărani ce privesc cu emoție, cu uimire sinceră o scenă a maternității, cu atitudini și gesturi pe cât de firești, pe atât de expresive. Lumina aurie, caracteristică lui Elsheimer, care-l va impresiona și influența pe Rembrandt, pune în evidență centrul tabloului, unde se află *Pruncul Iisus*. În interiorul șurei vedem și diferite unelte țărănești pictate cu cu minuțiozitate, cu realism și simplitate, datorate unei arte în care siguranța de meșteșug se îmbină cu sensibilitatea folosirii unui penel subtil în așternerea tușelor ce capătă consistență și viață picturală”; Fig. nr. 8, p. 14; Adam Elsheimer (Atelierul lui), secolul al XVII-lea; Agata Chifor, *Picturi religioase...*, în *Biharea* 2007-2009, XXXIV-XXXVI, Oradea, 2011, p. 169-174; Școala lui Adam Elsheimer; Fig. nr. 11, 12, 13, p. 179; Fig. nr. 14, p. 180; Analogie cu Rembrandt, *Adorația păstorilor*, Fig. nr. 15, p. 180; Agata Chifor, *Pictori din Școala germană în Colecția Muzeului Țării Crișurilor din Oradea*, în *Biharea*, XL, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2013, p. 42-45; Fig. nr. 2, 3, p. 51; Fig. nr. 4, 5, p. 52; Agata Chifor, co-autor, pentru lucrările din articol aflate în colecțiile Secției de Artă a Muzeului Țării Crișurilor, în *Sărbătorile de iarnă reflectate în Colecțiile Muzeului*, în *Muzeul Țării Crișurilor*, nr. 29, noiembrie-decembrie 2016, p. 4; Agata Chifor, *Oradea barocă*, 2018, p. 323-330; Fig. nr. 113, p. 427; Școala lui Adam Elsheimer, prima jumătate a secolului al XVII-lea; Agata Chifor (Adel), *Expoziția de artă universală...*, în *Biharea*, XLIX, Oradea, 2022, p. 172-173; Fig. nr. 5, p. 199; Agata Iuliana Adel (Chifor), *Landmarks...*, în *150 de ani de muzeografie orădeană*, coord. Prof. Univ. Dr. Gabriel Moisa, Prof. Univ. Dr. Aurel Chiriac, în *Crisia*, vol. LII, *Supliment* nr. 1, 2022, Oradea, 2023, p. 757-758; Fig. nr. 6, p. 766; Agata Chifor, *Imaginar sacru...*, 2025, p. 157-162; Capitolul VIII. *Simboluri euharistice ale reprezentării Pruncului Iisus în lucrarea Adorația păstorilor, creație a Școlii lui Adam Elsheimer (1578-1610) și Nașterea Domnului, icoană românească din secolul al XIX-lea*, Fig. nr. 45, p. 231; Fig. nr. 46, p. 232.

⁹⁷ Biblia, *Sfânta Evanghelie după Luca*, Capitolul II:1-7.

⁹⁸ Idem, *Sfânta Evanghelie după Ioan*, Capitolul I, 51: ... „Adevărat vă spun că e acum încolo veți vedea cerul deschis și pe îngerii lui Dumnezeu suindu-se și coborându-se peste Fiul Omului”

este evidențiat simbolic un spic de grâu, aluzie la *Sacramentul Sfintei Euharistii* (Fig. nr. 7). Tabloul ilustrează umanizarea persoanelor *Sfintei Familii*, în strânsă legătură cu viziunea *Contrareforme* referitoare la „Treimea terestră”, în care *Iosif, Iisus și Fecioara Maria* erau considerați o reflectare terestră a *Trinității Divine*, reprezentate de *Tatăl, Fiul și Sfântul Duh*⁹⁹.

Leagănul realizat din scânduri de lemn, în care este așezat *Pruncul Iisus*, este o aluzie la meseria de tâmplar a *Sfântului Iosif*, atestată în *Evangheliile sinoptice*. Accesibilitatea sacralului la nivelul tuturor categoriilor sociale este evidențiată prin intermediul păstorilor reprezentați îngenunchați în prim-plan, în timp ce se închină cu smerenie în fața *Pruncului divin*, primul fiind reprezentat sprijinit în toiag, cu mâinile împreunate în rugăciune. Trei dintre membrii mai tineri ai familiei de păstori sunt implicați afectiv în conștientizarea miracolului divin. Adecvate mediului rural, fizionomiile lor expresive reflectă starea de inocență cu care copilul și tânărul percep dimensiunea supranaturală a lui *Iisus*. Un alt păstor, cu mustață, este reprezentat vorbind cu *Sfântul Iosif*, în timp ce îi arată un loc de dormit în staulul din apropiere. În vecinătatea intrării este reprezentată o femeie în vârstă, cu un felinar în mână, vorbind cu un păstor cu barbă și fizionomie germanică, în timp ce un alt păstor cu felinar se îndreaptă spre iesle.

Modalitatea de reprezentare a păstorilor sprijiniți în toiag, care îngenunchează cu credință în fața *Pruncului Iisus*, are analogii cu lucrarea „Adorația păstorilor” de Gerrit van Honthorst (1590-1656)¹⁰⁰. Tipologia toiegeilor pastorale din tabloul orădean este similară cu cea din lucrarea „Adorația păstorilor” de Hugo van der Goes (c.1440-1482)¹⁰¹.

Inspirat din realitățile specifice epocii sale, artistul a transpus cu minuțiozitate interiorul unei anexe de gospodărie țărănească din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Cei trei păstori au ca atribute niște toiege lungi, prevăzute cu vârf metalic, utilizate, atât pentru ghidarea animalelor, cât și pentru aranjarea fânului. Reprezentată cu minuțiozitate și autenticitate, prin sugestia reflexelor de lumină, structura interioară din lemn a ieslei, precum și numeroasele unelte de lucru, plasează scena *Nașterii Domnului* într-o ambianță specifică mediului rural. Reprezentarea boului lângă păstori îngenunchați în fața lui *Iisus* sugerează gestul de închinare al întregii creații în fața lui *Iisus*, atestând receptivitatea animalelor față de persoanele sfinte, atestată și în spiritualitatea franciscană¹⁰². Descrierea cu minuțiozitate a uneltelor de lucru specifice unei gospodării țărănești: plug, greblă, furcă, mătură, scară, toiege pastorale utilizate pentru adunarea fânului, vas ceramic este asociată cu redarea unor accesorii specifice meseriei de tâmplar, ca rindea, fierăstrău, topor. Reprezentate în coșul din prim-plan lucrării, ele prefigurează calitatea *Sfântului Iosif* de protector al tâmplarilor și oamenilor care au o meserie cu caracter practic, ipostază în care este reprezentat în numeroase picturi de altar realizate în stil baroc¹⁰³.

Pe podeaua cu textură calcaroasă este reprezentată o piatră triunghiulară roz. Ea ilustrează asimilarea simbolică a lui *Iisus* în *Sfânta Scriptură* cu „piatra din capul unghiului”¹⁰⁴.

Clarobscurul scenografic, sugestia realistă a structurii de lemn a interiorului, în nuanțe expresive de brun, ocru și bej, cu textura evidențiată prin reflexe misterioase de lumină, umanizarea accentuată a persoanelor sfinte, înfățișarea păstorilor desculți, îmbrăcați în veșminte sărăcicioase, reflectă analogii cu lucrarea „Adorația păstorilor”, realizată Caravaggio (1571-1610) în 1609¹⁰⁵, (Fig. nr. 8). La fel ca aceasta, tabloul orădean reeditează tema franciscană a evlaviei sincere și a smereniei ca element central al devoțiunii față de *Iisus*. În continuarea acestei tradiții picturale realiste, *Sfântul Iosif* a fost reprezentat frecvent în

⁹⁹ Conform istoricului de artă, Prof. Univ. Emerit Dr. Nicolae Sabău de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, în *Metamorfoze ale barocului transilvan*, vol. II, *Pictura*, Editura Mega, 2005, p. 126, Trinitatea alcătuită din *Fecioara Maria, Sfântul Iosif și Pruncul Iisus*, promovată de ordinul iezuit, constituia: „o modalitate de sacralizare a familiei, de sădire în conștiința enoriașilor a importanței exemplului familial, de creare a unei mentalități adecvate și moderne”; <https://www.britannica.com/art/Holy-Family>

¹⁰⁰ Gerrit van Honthorst, „Adorația păstorilor”, ulei pe pânză, 164 cm x 190 cm, 1622, Muzeul Wallraf –Richartz, Köln, Germania; https://ro.m.wikipedia.org/wiki/Fi%C8%99ier:Gerard_van_Honthorst_001.jpg

¹⁰¹ Hugo van der Goes (c.1440-1482), „Adorația păstorilor”, ulei pe panou de lemn, 253 cm x 586 cm, c. 1476-1479, Galeria Uffizi, Florența, Italia, detaliu; [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hugo_van_der_Goes_-_The_Adoration_of_the_Shepherds_\(detail\)-_WGA9701.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hugo_van_der_Goes_-_The_Adoration_of_the_Shepherds_(detail)-_WGA9701.jpg)

¹⁰² https://www.monasteryicons.com/product/Saint-Francis-and-the-Animals/did-you-know?srsltid=AfmBOopWkXwvpXscNPNI95mF_EljX1navF3nfVtJM-o-BEfre2u8Yxna

¹⁰³ *Biblia, Sfânta Evanghelia după Matei*, Capitolul XIII:55; Nicolae Sabău, *op. cit.*, p. 146; p. 165-166, Fig. nr.104-105, p. 542; Agata Chifor, *Barocul cultural-artistic în Oradea*, Teza de doctorat, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Facultatea de Istorie și Filosofie, Cluj-Napoca, 2005, p. 232; Fig. nr. 77, p. 234: Joseph Vincenz Fischer, *Sfânta Familie*, 1778, Bazilica Romano-Catolică Oradea; Eadem, *Oradea barocă*, 2006, p. 190-191; Fig. nr. 43a., p. 314 ; Eadem, *Oradea barocă*, 2018, p. 265-266; Fig. nr. 86.

¹⁰⁴ *Biblia, Faptele Sfinților Apostoli*, IV, 11: „Aceasta este piatra cea neluată în seamă de către voi, zidarii, care a ajuns în capul unghiului”; *Sfânta Evanghelia după Matei* 21:42-44; *Sfânta Evanghelia după Marcu* 12:10; 1 Petru 2:6-8

¹⁰⁵ Michelangelo Merisi da Caravaggio (1571-1610), „Adorația păstorilor”, ulei pe pânză, 314 cm x 211 cm, 1609, Muzeul din Messina, Italia; [https://en.wikipedia.org/wiki/Adoration_of_the_Shepherds_\(Caravaggio\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Adoration_of_the_Shepherds_(Caravaggio)); <https://www.britannica.com/topic/adoration-of-the-shepherds-religious-motif> https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Adoration_of_the_Shepherds-Caravaggio_%281609%29.jpg

pictura religioasă barocă în ambianța atelierului de tâmplărie, însoțit de accesorii specifice acestei meserii, detalii care au acreditat rolul său de sfânt protector al dulgherilor.

Tabloul orădean are analogii cu lucrarea „Madona din Loreto”¹⁰⁶ (Fig. nr. 9), numită și „Madona pelerinilor”¹⁰⁷, realizată de Caravaggio (1571-1610) între 1604-1606, în care pelerinii sunt îmbrăcați asemenea unor păstori și îngenunchează sprijiniți în toiag în fața *Fecioarei Maria* și a *Pruncului Iisus*.

Un alt element de inovație tipic barocă îl constituie utilizarea nocturnei pentru a sugera ambianța miraculoasă a *Nașterii Domnului*. Iluminarea oamenilor și a interioarelor în pictura religioasă barocă a constituit un pretext pentru a transpune simbolismul supranatural al luminii menționat în *Evanghelia după Ioan*¹⁰⁸. Integrând în arta picturală elemente inspirate din scenografia spectacolelor de teatru, artiștii baroci au realizat în atelierele de creație studii minuțioase asupra reflexelor produse de lumină într-o încăpere întunecată, transpunând cu măiestrie și autenticitate sursele de iluminat specifice barocului¹⁰⁹.

În mod similar nocturnelor baroce cu tema *Nașterii Domnului*, specifice Școlilor de pictură din Italia și Țările de Jos, lucrarea „Adorația păstorilor”, creație a Școlii lui Adam Elsheimer (1578-1610), reflectă virtuozitatea artistului în iluminarea scenografică a unei încăperi întunecate, prin intermediul felinarului. Lumina artificială este direcționată simbolic în jurul *Pruncului Iisus*, pentru a evidenția dimensiunea Sa divină și se reflectă atât pe chipurile și veșmintele *Sfintei Familii* și ale păstorilor, cât și în fundalul compoziției.

În epoca barocului *Sfântul Iosif* a fost reprezentat, deopotrivă, cu scopul de a convinge credinciosul despre natura divină și miraculoasă a *Pruncului Iisus*, pe care o dezvăluie privitorului într-o manieră demonstrativă și retorică, specifică acestui stil, atestată și în lucrarea „Sfânta Familie”¹¹⁰, semnată și datată în 1734 de pictorul Pietro Marchesini, din Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal (Fig. nr. 10). În această lucrare, cultul său este atestat ca parte integrantă a devoțiunii față de *Sfânta Familie*, considerată de teologii romano-catolici model pentru familia creștină¹¹¹. Inspirat din *Proto-Evanghelia lui Iacov*, toiagul înflorit simbolizează alegerea sa divină în calitatea de logodnic și soț al *Sfintei Fecioare Maria*¹¹².

Persoanele sfinte sunt reliefate printr-o scenografie tipic barocă a luminii. *Sfântul Iosif* are rolul de mediator între planul terestru al privitorului și planul sacru, ilustrat în tablou¹¹³. Îmbrăcat în veșminte antichizante, el arată credinciosului *Pruncul Iisus* și *Fecioara Maria*, invitând privitorul lucrării să se integreze

¹⁰⁶ Michelangelo Merisi da Caravaggio (1571-1610), „Madona din Loreto”, ulei pe pânză, Roma, Sant Agostino, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/57/Madonna_di_Loreto-Caravaggio_%28c.1604-6%29.jpg; [https://en.wikipedia.org/wiki/Madonna_di_Loreto_\(Caravaggio\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Madonna_di_Loreto_(Caravaggio))

¹⁰⁷ Michelangelo Merisi da Caravaggio (1571-1610), „Madona pelerinilor”, ulei pe pânză, 260 x 150 cm, Bazilica Sfântul Augustin, Roma, Italia, în *Pictura barocă. Două secole de minunății în pragul picturii moderne*, volum îngrijit de Stefano Zuffi, texte de Francesca Castria și Stefano Zuffi, traducere din limba italiană de Mircea Vasilescu, redactor Mariana Avanu Marcu, Electa Milano, Arhiva Mondadori, 1998, versiunea românească, Editura Fundației Culturale Române, București, România, 1999, p. 80.

¹⁰⁸ *Biblia, Evanghelia după Ioan*, VIII, 12: „...le-a vorbit Iisus zicând: Eu sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții”.

¹⁰⁹ Renee J. Lindsey, *The Truth of Night in the Italian Baroque* [Adevărul nopții în barocul italian], 2015, *Theses and Dissertations-Art and Visual Studies* [Teze și Dizertații, Arte și Studii Vizuale], 10; https://uknowledge.uky.edu/art_etds/10; Cristina Grazioli, *Looking for the Light. Researching stage lighting in Renaissance and Baroque eras*; https://kronika.arxregia.pl/wp-content/uploads/sites/2/2022/10/KZ_2021_12_Grazioli_Looking_for_the_Light_Researching_Stage_Lighting_in_Renaissance_and_Baroque_Eras.pdf

¹¹⁰ *Registrul de Pictură al Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal*: Pietro Marchesini (1692-1757), „Sfânta Familie”, 1734, ulei pe pânză, 184, 5 cm x 139,5 cm, semnat dreapta jos, cu negru PIETRO MARCHESINI F. 1734, Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal; *Catalogul Muzeul de Artă al R. P. R.*: Pietro Marchesini, zis Ortolanino; Alexandru Avram, *Artă universală în Muzeul orădean*, 10 iunie 1972; Idem, în *Muzeul Țării Crișurilor Oradea*, 1973; il. nr. 7; Pietro Marchesini, zis Ortolanino; Maria Zintz, *Colecția de pictură universală ...*, în *Biharea*, XVIII, 1991, p. 188; il. nr. 10, p. 197; Agata Chifor, *Imagine și devoțiune barocă în lucrarea Sfânta Familie de Pietro Marchesini*, în *Annual Congress of the American Romanian Academy of Arts and Sciences*, University of Oradea [Congresul anual al Academiei Române Americane de Arte și Științe, Universitatea din Oradea], 2002, vol. II, p. 1022-1023; Eadem, *Arhetipuri ale imagisticii devoționale...*, în *Biharea*, XLIII, Oradea, 2016, p. 137-143, ilustrații la p. 148, Fig. nr. 5, 6 și p. 149, Fig. nr. 7; Eadem, *Oradea barocă*, 2018, p. 337-343; Fig. nr. 116, p. 428; Agata Chifor (Adel), *Expoziția de artă universală ...*, în *Biharea* XLIX, 2022, p. 173-174, Fig. nr. 6, p. 199; Agata Iuliana Adel (Chifor), *Landmarks ...*, în *150 de ani de muzeografie orădeană*, în *Crisia*, volumul LII, Supliment nr. 1, 2022, Oradea, 2023, p. 758, Fig. nr. 7, p. 767; Agata Chifor, *Imaginar sacru...*, 2025, p. 83-90: *Simboluri ale Sacramentelor Creștine, analogii iconografice, semnificații apotropaice și terapeutice în lucrarea Sfânta Familie de Pietro Marchesini*; Fig. nr. 24-25, p. 224.

¹¹¹ În Biserica Romano-Catolică, Sărbătoarea liturgică a *Sfintei Familii* a fost stabilită în 1893 în data de 29 decembrie, în Duminica de după *Nașterea Domnului* și în 30 decembrie, atunci când Sărbătoarea *Nașterii Domnului* are loc într-o zi de Duminică; https://fr.wikipedia.org/wiki/Sainte_Famille

¹¹² <https://www.biography.com/religious-figure/saint-joseph>

¹¹³ Victor Ieronim Stoichiță, *Experiența vizionară în arta spaniolă a Secolului de Aur*; traducere de Ruxandra Demetrescu și Anca Oroveanu; București, Editura Humanitas, 2011.

în ambianța emoțională a tabloului, pentru a percepe prezența sacrului și realitatea miracolului. *Sfânta Scriptură*, pe care o ține în mâna stângă, simbolizează împlinirea prin *Iisus* a profețiilor din *Vechiul Testament*.

Sfântul Iosif a fost reprezentat în ipostaza de martor al sfințeniei lui *Iisus* și în lucrarea de mari dimensiuni „*Iisus în Templu*”, creație a pictorului academist maghiar Molnár József (1821-1899) din Colecția Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal¹¹⁴ (Fig. nr. 11). Compoziția amplă, de factură neoclasică, a fost inspirată din relatarea biblică referitoare la cele trei zile în care *Iisus*, în vârstă de 12 ani, a stat în *Templul din Ierusalim*. Conform relatării din *Noul Testament*¹¹⁵, după încheierea *Praznicului Paștelui*, *Iisus* s-a pierdut de părinții *Săi* și a fost regăsit după 3 zile de căutări, vorbind cu cărturarii. Tabloul este reprezentativ pentru stilul pictural academist, definit prin rigurozitatea desenului, minuțiozitatea detaliilor realiste, lumina distribuită egal, fără contraste puternice. Tipologia și vestimentația personajelor sunt descrise cu realism și autenticitate. Se remarcă extraordinara senzație de veridicitate cu care este sugerat interiorul *Templului din Ierusalim*, la fel ca tipologiile și veșmintele personajelor, ce ilustrează oameni de diferite vârste, etnii, categorii sociale și culturale. *Iisus-copilul*, reprezentat conform vârstei de 12 ani din pilda evanghelică, constituie elementul central al compoziției. Un element inedit al lucrării îl constituie faptul că artistul a sugerat simbolic noua religie creștină prin intermediul altarului surmontat de o candelă, străjuit de doi îngeri în rugăciune. În mod similar cu albul strălucitor al veșmântului lui *Iisus*, reliefat prin intermediul luminii, acesta prefigurează Sărbătoarea creștină a *Învierii Domnului*. La fel ca în lucrarea lui Pietro Marchesini, artistul a exprimat sfințenia și consubstanțialitatea spirituală dintre *Iisus* și părinții *Săi* prin intermediul unor aureole transparente, de o factură similară cu cele întâlnite în arta renașcentistă și barocă. *Sfânta Fecioară Maria* este reprezentată ca o femeie tânără care privește spre *Iisus* cu o expresie de adorație și iubire maternă. Poartă o rochie roșie și o pelerină albastră, simboluri ale iubirii materne, respectiv divine, având capul acoperit cu un maforion din pânză albă, decorat cu fir auriu, simbol al purității și iluminării spirituale. Artistul a evidențiat prin reflexe de lumină expresiile de transfigurare spirituală de pe fețele părinților lui *Iisus*, pentru a exprima faptul că aceștia sunt conștienți de natura *Sa* divină. *Sfântul Iosif* este redat ca un bărbat relativ tânăr, îmbrăcat în brun; în mâna stângă ține toiagul, simbol al alegerii sale divine ca soț al *Fecioarei Maria*, iar cu mâna dreaptă arată spre *Iisus*. La fel ca în lucrarea semnată de Pietro Marchesini, *Sfântul Iosif* este reprezentat în calitate de martor al dimensiunii supranaturale a lui *Iisus*.

În icoana românească „*Nașterea lui Hristos*”¹¹⁶ (Fig. nr. 12), realizată în secolul al XIX-lea, din Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal, *Nașterea Domnului* este plasată în ambianța mediului rural din România, sugerată prin dealuri înverzite, prezența păstorului bătrân cu suman și căciulă țuguată, a păstorului tânăr, redat cântând dintr-un instrument muzical tradițional și a oilor. *Sfântul Iosif* este reprezentat în partea stângă a compoziției, ca un bărbat relativ în vârstă, cu părul și barba albe, simbol al înțelepciunii și purității spirituale, la fel ca raza *Sfântului Duh*, steaua reprezentată deasupra *Grotei din Betleem*, traseul punctiform al aureolelor ce subliniază sacralitatea persoanelor *Sfintei Familii* și cele trei stele care decorează maforionul *Maicii Domnului*, simbol al *Sfintei Treimi*. *Sfântul Iosif* este redat într-o ipostază contemplativă, specifică iconografiei bizantine a *Nașterii Domnului*, similară cu cea din panoul de altar în stil gotic, creație a Școlii boemiene de la sfârșitul secolului al XIV-lea. Situată în spatele *Fecioarei Maria* simbolizează îndoiala pe care o experimentează. Artistul anonim a evidențiat sfințenia sa prin intermediul aureolei galbene, cu traseul marcat prin puncte albe, cu o tipologie similară cu cea a *Fecioarei Maria* și a *Pruncului Iisus*, aluzie la unitatea și consubstanțialitatea spirituală a persoanelor *Sfintei Familii*.

Lucrările în care este reprezentat *Sfântul Iosif* din Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal atestă variante iconografice originale și inedite, reflectând etape distincte din evoluția și dezvoltarea cultului său în cadrul Bisericii Creștine. În funcție de stilul artistic ilustrat, lucrările analizate reflectă modalități diferite de integrare a idealului sfințeniei în viața cotidiană a credinciosului. Cele mai vechi reprezentări ale *Sfântului Iosif* atestă influența mediului monastic, cum este cazul ușilor de altar realizate în stil gotic tardiv și al *tondo*-ului renașcentist. Dacă panoul gotic „*Nașterea Domnului* și *Închinarea magilor*”, creație a Școlii boemiene de la sfârșitul secolului al XIV-lea, atestă o ipostază mai tipizată, în *tondo*-

¹¹⁴ *Registrul de Pictură al Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal*: Molnár József (1821-1899), „*Iisus în Templu*”, ulei pe pânză, 266 cm x 380 cm, semnat și datat stânga jos: Molnár J. 1890, Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal. A se vedea Agata Chifor, *Teme din Noul Testament în interpretarea unor artiști din secolul al XIX-lea din Colecția Muzeului Țării Crișurilor*, în *Biharea*, XLII, Oradea, 2015, p. 115-133.

¹¹⁵ *Biblia, Sfânta Evanghelie după Luca*, II: 41-52: *Iisus în Templu la vârsta de doisprezece ani*

¹¹⁶ *Registrul de Pictură al Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal*: „*Nașterea lui Hristos*”, icoană, secolul al XIX-lea, tempera pe lemn, 42,5 cm x 27,5 cm, Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal; Agata Chifor, *Imaginar sacru...*, 2025, Capitolul VIII. *Simboluri euharistice ale reprezentării Pruncului Iisus în lucrarea Adorația păstorilor, creație a Școlii lui Adam Elsheimer (1578-1610) și Nașterea Domnului, icoană românească din secolul al XIX-lea*, p. 162-165; Fig. nr. 48, p. 232.

ul renașcentist „Sfânta Familie”, creație a Școlii lui Raffaellino del Garbo (1466-1524), reprezentarea sa a fost investită cu dimensiune realistă, umană și afectivă, reflectând reevaluarea de către Biserica Creștină a rolului său major în protejarea și salvarea *Fecioarei Maria* și a *Pruncului Iisus*.

Lucrarea barocă „Adorația păstorilor”, creație a Școlii lui Adam Elsheimer (1578-1610), ilustrează o nouă etapă în umanizarea reprezentării *Sfântului Iosif*, în strânsă relație cu promovarea cultului său ca model al devotamentului conjugal, al înțelegerii și iubirii paterne. În această lucrare *Sfântul Iosif* este reprezentat ca un bărbat relativ tânăr, cu un portret individualizat și realist, fără aureolă, în consens cu viziunea barocă despre accesibilitatea persoanelor sfinte. Continuând tradiția picturală reprezentată de Giotto (c. 1266/1267-1337) și cea a „Nativității sărace”, promovate de Caravaggio (1571-1610), tabloul reliefează coexistența dintre simplitatea și austeritatea condițiilor de viață ale *Sfintei Familii* și manifestarea miracolului divin, sugerată prin intermediul luminii care înconjoară *Pruncul Iisus*.

În lucrarea barocă „Sfânta Familie”, realizată în 1734 de pictorul italian Pietro Marchesini (1692-1757), reprezentarea *Sfântului Iosif* reflectă, de asemenea, amprenta *Contrareformei*. Tabloul relevă calitatea sa de soț al *Fecioarei Maria*, aluzie la *Sfântul Sacrament al Căsătoriei*, respectiv aceea de martor al sfințeniei lui *Iisus* și intercesor privilegiat între planurile uman-divin, terestru-celest. Spiritualizarea persoanelor sfinte este sugerată prin scenografia barocă a luminii, manifestare a harului divin revărsat asupra *Pruncului Iisus* cu prilejul *Nașterii Domnului*.

Ca în lucrarea lui Pietro Marchesini (1692-1757), în pictura neoclasică „Iisus în Templu”, creație a pictorului maghiar Molnár József (1821-1899), *Sfântul Iosif* este reprezentat în calitate de martor al dimensiunii divine a lui *Iisus*, având un portret inspirat din realitate.

Realizată în secolul al XIX-lea, icoana românească „Nașterea lui Hristos” reeditează o ipostază contemplativă a *Sfântului Iosif*, întâlnită în pictura de tradiție bizantină și în cea gotică.

Lucrările ilustrează diferite tipologii în reprezentarea *Sfântului Iosif*, redat uneori ca un bărbat mai în vârstă, alteori ca un bărbat relativ tânăr. Sfințenia sa a fost sugerată diferit, purtând amprenta unor stiluri artistice reprezentative și reflectând viziunea Bisericii Creștine: aureolă din foiță de aur din pictura de altar în stil gotic, aureolă transparentă în lucrările realizate în stil renașcentist, baroc și neoclasic, nimb luminos pictat, de format circular, în icoana românească din secolul al XIX-lea.

În lucrările din Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal *Sfântul Iosif* este reprezentat ca părinte protector, salvator al *Pruncului Iisus* și al *Fecioarei Maria*, respectiv în calitate de martor al *Întrupării* miraculoase a lui *Iisus* și al dimensiunii Sale supranaturale. Datorită castității, simplității și onestității vieții sale, *Sfântul Iosif* a fost luat în considerare ca arhetip al vieții monastice, iar ca urmare a rolului său salvator în viața lui *Iisus* și a *Fecioarei Maria*, a devenit un arhetip al devotamentului și iubirii familiale, al înțelegerii, bunătații, sollicitudinii și iubirii paterne față de toți oamenii.

Fig. nr. 1. Școală boemiană, sfârșit de secol XIV, *Nașterea Domnului și Închinarea Magilor*, panou de altar, tempera și foiță de aur pe lemn, 203,5 cm x 80 cm, Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea– Complex Muzeal

Fig. nr. 2. Școală boemiană, sfârșit de secol XIV, *Sfântul Iosif*, detaliu din *Nașterea Domnului*

Fig. nr. 3. Școală boemiană, sfârșit de secol XIV, *Regele mag Melchior*, detaliu din *Nașterea Domnului*

Fig. nr. 4. Școala lui Raffaellino del Garbo (1466-1524), *Sfânta Familie*, tondo, tempera pe lemn de cedru, diametru 84 cm, Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal

Fig. nr. 5. Școala lui Raffaellino del Garbo (1466-1524), *Sfântul Iosif*, detaliu din *Sfânta Familie*

Fig. nr. 6. Școala lui Adam Elsheimer (1578-1610), *Adorația păstorilor*, ulei pe lemn, 41 cm x 30 cm, Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea– Complex Muzeal

Fig. nr. 7. Școala lui Adam Elsheimer (1578-1610), *Sfântul Iosif*, detaliu din *Adorația păstorilor*

Fig. nr. 8. Michelangelo Merisi da Caravaggio (1571-1610), *Adorația păstorilor*, ulei pe pânză, 314 cm x 211 cm, 1609, Muzeul din Messina, Italia;

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Adoration_of_the_Shepherds-Caravaggio_%281609%29.jpg

Fig. nr. 9. Michelangelo Merisi da Caravaggio (1571-1610), *Madona pelerinilor / Madona din Loreto*, Biserica Sfântul Augustin, Roma, Italia; https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/57/Madonna_di_Loreto-Caravaggio_%28c.1604-6%29.jpg; [https://en.wikipedia.org/wiki/Madonna_di_Loreto_\(Caravaggio\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Madonna_di_Loreto_(Caravaggio))

Fig. nr. 10. Pietro Marchesini (1692-1757), *Sfânta Familie*, 1734, ulei pe pânză, 184, 5 cm x 139,5 cm, semnat dreapta jos, cu negru: PIETRO MARCHESINI F. 1734, Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea-Complex Muzeal

Fig. nr. 11 Molnár József (1821-1899), *Iisus în Templu*, ulei pe pânză, 266 cm x 380 cm, semnat și datat stânga jos:
Molnár J. 1890., Colecția de Pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea–Complex Muzeal

Fig. nr. 12. *Nașterea lui Hristos*, icoană românească, secolul al XIX-lea, tempera pe lemn, 42, 5 cm x 27, 5 cm,
Colecția de pictură universală a Muzeului Țării Crișurilor Oradea– Complex Muzeal